

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА
Сектор за развој и високо образовање

НАЦИОНАЛНИ ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА
Сектор за развој и високо образовање

НАЦИОНАЛНИ ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Београд, новембар 2017. године

Овај документ је финансиран средствима Европске уније. Публикација одражава само становишта аутора и ни под којим условима се Европска унија или њене институције не могу сматрати одговорним за садржину документа

У припреми документа учествовао је Сектор за развој и високо образовање – Група за квалификације као и Стручни тим који је формирало Министарство просвете, науке и технолошког развоја са задатком да на бази претходно развијених предлога за нивое стручног образовања и обучавања (нивои 1 до 5) и високог образовања (нивои 6 до 8) изради интегрисани Национални оквир квалификација у Србији.

Додатну стручну подршку надлежном министарству и Стручном тиму пружали су и бројни социјални партнери и други стручњаци који су својом експертизом допринели унапређивању документа у целини.

САДРЖАЈ

СКРАЋЕНИЦЕ.....	5
УВОД.....	7
КЉУЧНИ ПОЈМОВИ.....	8
1. СИСТЕМ ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	11
1.1. Формално образовање и васпитање.....	11
1.1.1. Основно образовање и васпитање.....	11
1.1.2. Средње образовање.....	12
1.1.3. Високо образовање.....	14
1.2. Неформално образовање одраслих и информално учење.....	15
1.3. Признавање иностраних квалификација.....	15
2. ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА.....	17
2.1. Национални оквир квалификација у Србији.....	17
2.2. Сврха и циљеви Националног оквира квалификација у Србији.....	17
2.3. Принципи Националног оквира квалификација у Републици Србији.....	18
2.4. Исходи учења.....	19
2.5. Нивои и дескриптори квалификација.....	20
2.6. Врсте квалификација.....	23
2.7. Начин стицања квалификација.....	23
2.8. Проходност у систему квалификација.....	24
2.9. Повезивање НОКС-а са ЕОК-ом и оквиром квалификација у ЕПВО.....	24
3. СТАНДАРД КВАЛИФИКАЦИЈЕ.....	27
3.1. Регистар националних квалификација.....	27
4. ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА КВАЛИФИКАЦИЈА.....	29
4.1. Анализа потреба тржишта рада.....	29
4.2. Развој стандарда квалификација.....	30
4.3. Развој програма образовања/обучавања.....	30
4.4. Акредитација реализатора програма образовања/обучавања.....	30
4.5. Реализација програма образовања/обучавања.....	31
4.6. Сертификација.....	31
5. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НАЦИОНАЛНОГ ОКВИРА КВАЛИФИКАЦИЈА У СРБИЈИ.....	33
5.1. Законско уређење Националног оквира квалификација у Србији.....	33
5.2. Институционално уређење Националног оквира квалификација у Републици Србији.....	33
ИЗВОРИ.....	37
АНЕКСИ.....	39
Анекс 1. Упоредивање нивоа квалификација и врста образовања.....	40
Анекс 2. Спецификације нивоа квалификација.....	42
Анекс 3. Критеријуми и процедуре за повезивање Националног оквира квалификација у Србији са Европским оквиром квалификација.....	51
Анекс 4. КЛАСНОКС класификација сектора образовања и оспособљавања.....	52
Анекс 5 - Јавне исправе за стицање квалификација према нивоима и врстама образовања.....	55
Анекс 6 – Дијаграм тока осигурања квалитета за квалификације нивоа 1-5 и 6-8.....	57

СКРАЋЕНИЦЕ

- ВНИФЛ** – Валидација неформалног и информалног учења
- ЕСПБ** – Европски систем преноса бодова (у високом образовању)
- ЕПВО** – Европски простор високог образовања
- ЕУ** – Европска унија
- ЗУОВ** – Завод за унапређивање образовања и васпитања
- ИПА** – Предприступни инструмент, према енгл. IPA - Instrument for Pre Accession
- ЈНЗ** – Јединствена номенклатура занимања
- ЈПОА** – Јавно признати организатори активности
- НАТ** – Национално акредитационо тело
- КАПК** – Комисија за акредитацију и проверу квалитета
- МПНТР** – Министарство просвете, науке и технолошког развоја
- МРЗБСП** – Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања
- НСВО** – Национални савет за високо образовање
- НОКС** – Национални оквир квалификација у Републици Србији
- НСЗ** – Национална служба за запошљавање
- НКЗ** – Национална класификација занимања
- НКТ** – Национална координациона тачка
- ПКС** – Привредна комора Србије
- РЗС** – Републички завод за статистику
- ССООО** – Савет за стручно образовање и образовање одраслих
- ССС** – Степен стручне спреме
- УПС** – Унија послодаваца Србије
- ЦСООО** – Центар за стручно образовање и образовање одраслих
- ISCED 13-F** – Међународна стандардна класификација образовања, верзија из 2013. године
- ISCO 08** – Међународна стандардна класификација занимања, верзија из 2008. године

УВОД

Околности које окружују Републику Србију, посебно у Европској унији, јасно указују на то да је потребно континуирано унапређивање система квалификација, као једног од кључних услова за развој друштва заснованог на знању и веће запослености становништва.

У светлу укупних реформских процеса образовања и остваривања циљева постављених у развојним документима Републике Србије, препозната је неопходност дефинисања националног оквира квалификација, који ће омогућити унапређење целокупног система образовања и тиме подржати даљи друштвено-економски развој, као и развој појединца.

Национални оквир квалификација (у даљем тексту: НОК) представља инструмент којим су уређена питања квалификација потребних тржишту радне снаге и представља основу за примену концепта целоживотног учења. Република Србија развија НОК уважавајући специфичности образовног система и српске традиције у образовању, као и принципе европске образовне праксе, посебно Европског оквира квалификација.

Национални оквир квалификација означава простор у коме се квалификације успостављају, описују нивои, тела и процеси који су у вези са њиховим успостављањем.

У Републици Србији биће успостављен јединствени – интегрисани национални оквир квалификација којим ће бити обухваћени сви нивои и врсте квалификација, без обзира на начин стицања

(кроз формално или неформално образовање, односно информално учење – животно или радно искуство) и животно доба у коме се оне стичу (млади или одрасли). На тај начин биће омогућена интеграција и координација постојећих система квалификација (нпр. систем квалификација високог образовања, систем квалификација средњег стручног образовања и други системи).

Процес развоја Националног оквира квалификација почивана платформи континуираног укључивања представника националних институција и стручњака у области квалификација на националном и међународном нивоу. У почетној фази развоја са кључним партнерима успостављен је консензус у погледу сврхе, функција и принципа на којима оквир треба да буде заснован. Током развоја оквира представници институција давали су своје предлоге и своја виђења сектора образовања, привреде и запошљавања како би се креирала свеобухватна слика система квалификација ради обезбеђивања успешне имплементације Националног оквира квалификација. Континуитет учења ових представника у даљем развоју оквира осигурава се њиховим активним радом у оквиру тела предвиђених институционалним оквиром за имплементацију Националног оквира квалификација у Републици Србији.

Систем образовања на који се Национални оквир квалификација односи обухвата формално образовање (основно, средње и високо образовање) и неформално образовање одраслих.

Овај документ и стручни појмови дефинисани у њему представљају основу за израду Закона о Националном оквиру квалификација.

КЉУЧНИ ПОЈМОВИ

ЕВРОПСКИ ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА

Европски оквир квалификација (ЕОК) је заједнички европски референтни оквир који повезује националне системе квалификација и делује као алат за упоређивање, односно лакше разумевање и тумачење квалификација међу различитим државама и образовним системима у Европи.

СТАНДАРД ЗАНИМАЊА

Стандард занимања је документ који садржи опис дужности и задатака, као и компетенција потребних појединцу за ефикасно обављање послова у одређеном занимању.

ЗАНИМАЊЕ

Занимање представља скуп послова чије су главне дужности и задаци међусобно сродни. Посао се у Међународној стандардној класификацији занимања ISCO–08 дефинише као скуп задатака и дужности које обавља или би требало да обавља једна особа, било да је код послодаваца или је самозапослена.

Исходи учења су јасни искази о томе шта се од појединца очекује да зна, разуме и да је способан да покаже, односно уради након завршеног процеса учења. Омогућавају проверљивост нивоа развијености компетенција, односно достигнутог знања, вештина, ставова и способности.

КВАЛИФИКАЦИЈА

Квалификација представља формално признање стечених компетенција. Лице стиче квалификацију онда када надлежно тело утврди да је он достигао исходе учења у оквиру одређеног нивоа и према задатом стандарду квалификације, што се потврђује јавном исправом (дипломом или сертификатом). Квалификација омогућава обављање послова у оквиру једног или више занимања.

Термином квалификација замењују се термини: стручна спрема, звање, стручни назив, образовни профил.

КЉУЧНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗА ЦЕЛОЖИВотно УЧЕЊЕ

Кључне компетенције су способност употребе стечених знања, вештина и ставова, неопходних за лични, социјални и професионални развој, као и даље учење. Ове компетенције уграђене су у циљеве на свим нивоима образовања као нове области, релевантне за лични, професионални и социјални развој и функционисање појединца, у којима се компетентност стиче флексибилним и динамичним интегрисањем и применом предметних знања. Усклађене су са осам кључних компетенција дефинисаних Европским оквиром кључних компетенција за целоживотно учење. У предуниверзитетском образовању утврђене су опште међупредметне компетенције, и то: компетенција за целоживотно учење; комуникација; рад с подацима и информацијама; дигитална компетенција; решавање проблема; сарадња; одговорно учешће у демократском друштву; одговоран однос према здрављу; одговоран однос према околини; естетичка компетенција; предузимљивост и оријентација ка предузетништву.

КОМПЕТЕНЦИЈА

Компетенција представља интегрисани скуп знања, вештина, способности и ставова, који појединцу омогућују ефикасно обављање активности у послу, у складу са очекиваним стандардом.

НАЦИОНАЛНИ ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА (НОК)

Национални оквир квалификација представља инструмент који обухвата број и опис нивоа квалификација, односе између квалификација и путеве проходности и напредовања. Национални оквир квалификација обухвата процесе, тела - организације одговорне за успостављање квалификација, начине стицања, упоређивање, препознавање, обезбеђивање квалитета и стандарда по којима се реализују.

НАЦИОНАЛНИ СИСТЕМ КЛАСИФИКОВАЊА КВАЛИФИКАЦИЈА (КЛАСНОКС)

Национални систем класификовања квалификација (КЛАСНОКС) је систем за разврставање квалификација у НОКС-у, усклађен са Међународном стандардном класификацијом образовања (ISCED 13-F). Увођењем КЛАСНОКС-а успоставља се јединствен систем класификације независно од постојећих класификација образовних профила предуниверзитетског образовања на 15 подручја рада и студијских програма на четири образовно-научна и једно образовно-уметничко поље, односно на 46 научних, стручних и уметничких области унутар ових 5 поља.

ПРОГРАМ ОБРАЗОВАЊА/ОБУЧАВАЊА

Програм образовања/обучавања је структурални оквир за организацију процеса учења, чији су елементи унапред прописани. Доноси се у складу са утврђеним принципима, циљевима и стандардима. Термин се у овом документу изједначава са терминима наставни план и програм и студијски програм.

ПРИЗНАВАЊЕ ПРЕТХОДНОГ УЧЕЊА

Активност образовања одраслих која се остварује проценом знања, вештина и способности стечених образовањем, животним или радним искуством и која омогућава даље учење и повећање конкурентности на тржишту рада обухваћена је процесом признавања претходног учења. Термин је у овом документу изједначен са европским термином „валидација неформалног и информалног учења“ (*Validation of non-formal and informal learning*), који се на нивоу европских образовних политика имплементира у оквиру НОК-а, а у складу са *Европским препорукама за валидацију неформалној и информалној учења*.

РЕГИСТАР НОКС-а

Регистар НОКС-а се састоји из подрегистра националних квалификација, подрегистра стандарда квалификација и подрегистра ЈПОА са послодавцима код којих ЈПОА реализује практичан рад.

СТАНДАРД КВАЛИФИКАЦИЈЕ

Документ утврђен на националном нивоу који садржи скуп података о квалификацији са детаљним описом циљева и исхода учења назива се стандард квалификације. Представља основу за развој програма образовања/обучавања као и податке о квалификацији на основу којих се врши одређивање нивоа, љено разврставање и вредновање.

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА У ЕВРОПСКОМ ПРОСТОРУ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА (ЕПВО)

Оквир квалификација у европском простору високог образовања тј. у оквиру Болоњског процеса дефинисан је са четири главна циклуса (кратки циклус, први, други и трећи циклус) који се описују Даблинским дескрипторима;

ЦЕЛОЖИВотно УЧЕЊЕ

Целоживотно учење укључује све облике учења и подразумева учествовање у различитим облицима образовних активности током живота, са циљем сталног унапређивања потребних личних, грађанских, друштвених и компетенција потребних за рад;

ФОРМАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ

Формално образовање представља организоване процесе учења који се остварују на основу планова и програма наставе и учења основног и средњег образовања и студијских програма високог образовања;

НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ

Неформално образовање представља организоване процесе учења одраслих који се остварују на основу посебних програма, ради стицања знања, вештина, способности и ставова усмерених на рад, лични и социјални развој;

ИНФОРМАЛНО УЧЕЊЕ

Информално учење представља процес самосталног стицања знања, вештина, вредности, ставова и способности одраслих, у свакодневном животном, радном и социјалном окружењу.

1. СИСТЕМ ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Систем образовања у Републици Србији представља постојећи оквир у коме се квалификације стичу кроз систем формалног и неформалног образовања.

Приказ система образовања по врстама и нивоима у Шеми бр.1.

1.1. Формално образовање и васпитање

Формално образовање представља процес учења који се остварује на основу прописаних наставних планова и програма у оквиру верификованих установа предуниверзитетског образовања, односно акредитованих студијских програма у високом образовању. *Формално образовање чини основно образовање и васпитање, средње образовање и високо образовање.*

Министарство просвете, науке и технолошког развоја управља системом образовања у Републици Србији утврђује целокупан законски оквир.

Предуниверзитетско образовање уређено је следећим законима:

- Закон о основама система образовања и васпитања¹
- Закон о основном образовању и васпитању²
- Закон о средњем образовању и васпитању³
- Закон о образовању одраслих⁴

Институције надлежне за овај део система образовања су: Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Педагошки завод Војводине, Национални просветни савет и Савет за стручно образовање и образовање одраслих.

Заводи су задужени за развој стандарда и наставних планова и програма, као и за праћење и унапређивање квалитета образовања, док савети, свако у својој области рада и надлежности, дају

мишљење у области образовних политика, стандарда и програма образовања.

Високо образовање уређено је Законом о високом образовању⁵, у коме су уграђени принципи Болоњске декларације и Лисабонске конвенције.

Национални савет за високо образовање је кључна институција чија је надлежност утврђивање политике високог образовања и различитих стандарда у високом образовању. Обезбеђивањем квалитета у високом образовању бави се и Национално акредитационо тело (НАТ), у чијем саставу је стручни орган Комисија за акредитацију у области акредитације установа високог образовања и студијских програма.

1.1.1. Основно образовање и васпитање

Основно образовање у Републици Србији је обавезно и бесплатно⁶.

Основно образовање траје 8 година и реализује се у два циклуса од по 4 године. Основну школу похађају ученици узраста од 6 до 15 година. Пре уписа на овај ниво образовања, деца похађају обавезни припремни предшколски програм у оквиру предшколског васпитања и образовања, који се остварује у трајању од најмање девет месеци. Сврха основног образовања је између осталог развој: интегрисаног система научно заснованих знања о природи и друштву; ефикасне комуникације на српском, односно на српском и језику националне мањине и најмање једном страном језику; функционалне математичке и финансијске писмености; уметничког изражавања; критичког мишљења и решавања проблема; осећања породичне, националне и културне припадности⁷. После завршеног основног образовања, стичу се услови за полагање Завршног испита у основном

¹ Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник СРС“ бр. 72/2009, 52/2011 и 55/2013)

² Закон о основном образовању и васпитању („Службени гласник РС“, број 55/2013)

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Службени гласник РС, број 76/2005, 100/2007 – аутентично тумачење, 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/13 и 99/14

⁶ Устав Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 98/2006)

⁷ Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник СРС“ бр. 72/2009, 52/2011 и 55/2013).

образовању. Завршни испит се организује на националном нивоу, обухвата целу популацију ученика и заснован је на општим стандардима постигнућа за основно образовање. Сви ученици који приступе полагању Завршног испита у основном образовању стичу квалификацију на нивоу ISCED 2, која се верификује Сведочанством о завршеном основном образовању и васпитању и Уверењем о обављеном завршном испиту у основном образовању и васпитању.

Основно образовање одраслих по моделу функционалног основног образовања одраслих, траје три године и остварује се у три циклуса, у трајању од по годину дана. У првом циклусу усвајају се основе функционалне писмености, у другом и трећем - основе општег образовања и стручне компетенције. Стручне компетенције стичу се путем обуке као једног од облика оспособљавања заснованог на стандардима рада и потребама тржишта рада⁸. По завршеном основном образовању, полазник приступа полагању Завршног испита у основном образовању који је заснован на општим стандардима постигнућа за основно образовање одраслих⁹. Завршни испит се организује на националном нивоу и обухвата целу популацију одраслих полазника. Сва одрасла лица која приступе полагању Завршног испита у основном образовању стичу квалификацију на нивоу ISCED 2, која се верификује Сведочанством о завршеном основном образовању и васпитању и Уверењем о обављеном завршном испиту у основном образовању и васпитању. За савладани програм образовања одраслих који се реализује у средњој стручној школи (у оквиру трећег циклуса функционалног основног образовања одраслих) полазнику се издаје сертификат о оствареном стандарду квалификације - уверење о савладаном програму обуке.

Основно музичко образовање траје шест година, четири године или две године и остварује се у два образовна циклуса. Дужина трајања образовања зависи од инструмента чији је предмет изучавања. Реализује се у основној музичкој школи. Ученици који похађају основно музичко образовање упоредо похађају и редовно основно или средње образовање. По завршетку сваког разреда,

ученик полаже годишње испите. По завршеном основном музичком образовању, ученик стиче Сведочанство о завршеном основном музичком образовању и васпитању.

Основно балетско образовање траје четири година и остварује се у два образовна циклуса. Реализује се у балетској школи. По завршетку сваког разреда, ученик полаже годишње испите. По завршеном основном балетском образовању ученик стиче Сведочанство о завршеном основном балетском образовању и васпитању.

Ученик са сметњама у развоју и инвалидитетом стиче основно образовање и васпитање по правилу у школи, заједно са осталим ученицима, а када је то у најбољем интересу ученика у школи за ученике са сметњама у развоју, у складу са законом. За дете и ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, установа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и доноси индивидуални образовни план (ИОП). ИОП1 представља прилагођавање начина рада, као и услова у којима се изводи образовно-васпитни рад. ИОП2 представља прилагођавање и измену садржаја образовно-васпитног рада, исхода и стандарда постигнућа. ИОП3 представља обогаћивање и проширивање садржаја образовно-васпитног рада за дете и ученика са изузетним способностима¹⁰... За ученике који завршавају основно образовање по ИОП1, односно ИОП2 програму, Завршни испит у основном образовању прилагођава се ученику на нивоу школе, а у складу са индивидуалним образовним планом, односно у складу са потребом за додатном подршком.

1.1.2. Средње образовање

Формално средње образовање и васпитање може се реализовати као:

- Опште средње образовање – гимназијско образовање,
- Средње стручно образовање,
- Средње формално образовање одраслих,

⁸ Правилник о наставном плану и програму основног образовања одраслих („Службени гласник РС” - „Просветни гласник”, бр. 13/13

⁹ Правилником општим стандардима постигнућа за основно образовање одраслих („Службени гласник РС”, бр. 50/2013, 115/2013)

¹⁰ Правилник о ближним упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање („Службени гласник РС”, бр. 76/10)

- Средње музичко и балетско образовање и

Сврха средњег образовања је усклађена са циљевима и општим исходима дефинисаним законом којим су уређене основе система образовања и васпитања, а посебно се односи на област развоја кључних и стручних компетенција неопходних за даље образовање или запошљавање, мотивације за учење и самосталности у погледу иницијативе, управљања сопственим процесом учења, вредновања тог процеса и доношења одлука о избору занимања и даљег образовања¹¹.

Опште средње образовање траје четири године и реализује се у гимназији и мешовитој школи¹². У гимназијама се образовни процес реализује на друштвено–језичком и природно–математичком смеру и у гимназијама општег типа. Постоје и специјализоване гимназије за обдарене ученике (филолошка, математичка и рачунарска, односно гимназија за ученике обдарене за физику). По завршеном четвртог разреда, ученик полаже матурски испит и после положеног испита добија Диплому о стеченом средњем образовању на нивоу ISCED 3. Закон предвиђа увођење опште матуре, чијим полагањем ће се стећи право директног уписа на високошколске установе, осим у случају одређених студијских програма, за које је потребна провера посебних склоности и способности.

Средње стручно образовање може трајати три и четири године. Други облици стручног образовања су: образовање за рад у трајању од две године, стручно оспособљавање и обука до годину дана. Основна сврха стручног образовања јесте стицање стручних компетенција и реализује се у средњој стручној школи или мешовитој школи. По завршеном средњем стручном образовању, у средњим стручним школама може се стећи специјалистичко и мајсторско образовање у трајању од годину дана до две године, као и додатна квалификација стечена у процесу доквалификације, односно преквалификације. Средње стручно образовање је организовано у 15 подручја рада¹³ и по образовним профилима (квалификацијама).

По завршеном трогодишњем средњем стручном образовању, ученик полаже завршни испит

и добија Диплому о стеченом средњем образовању (ISCED3). Изузетно, за образовне профиле засноване на стандарду квалификације, поред дипломе, ученик стиче и додатак дипломи: Уверење о положеним испитима у оквиру савладаног програма за образовни профил.

По завршеном четворогодишњем средњем стручном образовању, ученик полаже матурски испит и добија Диплому о стеченом средњем образовању (ISCED3). Изузетно, за образовне профиле засноване на стандарду квалификације, поред дипломе, ученик стиче и додатак дипломи: Уверење о положеним испитима у оквиру савладаног програма за образовни профил. Закон предвиђа увођење стручне матуре, чијим се полагањем стиче право директног уписа на струковне или академске студије, у стручној или уметничкој области из које је стечено средње образовање.

Специјалистичко образовање траје једну или две године и може га стећи свако лице које поседује најмање две године радног искуства у одређеном занимању. После завршеног специјалистичког образовања, полаже се специјалистички испит и стиче се Уверење о положеном специјалистичком испиту (ISCED 4).

Закони предвиђају могућност стицања мајсторског образовања, међутим до доношења закона којим се уређује област занатства, овај облик образовања се не може реализовати.

После завршеног другог разреда средњег стручног образовања и васпитања или завршеног двогодишњег образовања за рад, ученик, односно одрасли полаже завршни испит и стиче Диплому о стеченом образовању за рад у трајању од две године.

Ученик и одрасли после завршеног стручног оспособљавања или завршеног првог разреда средњег стручног образовања и васпитања полаже испит стручне оспособљености, чиме стиче Уверење о положеном испиту за стручну оспособљеност.

Ученик и одрасли после савладаног програма обуке полаже испит за обуку и стиче Уверење о савладаном програму обуке.

¹¹ Закон о средњем образовању и васпитању („Службени гласник РС”, бр. 5/90)

¹² Мешовите школе представљају средње школе у којима се реализују програми гимназијског и стручног или уметничког образовања

¹³ Закон о средњем образовању и васпитању („Службени гласник РС”, бр. 5/90)

Средње формално образовање одраслих реализује се у школи за образовање одраслих у којој се остварују посебни програми за образовање одраслих у двогодишњем и трогодишњем трајању, програми стручног оспособљавања, специјалистичког, односно мајсторског образовања, програми обуке и други програми за образовање одраслих.

У случају формалног средњег стручног образовања одраслих, програми морају бити прилагођени потребама и могућностима одраслих, као и захтевима тржишта рада. Тада образовање уместо три траје две године, односно уместо четири, три године¹⁴. Јавне исправе које стиче одрасло лице идентичне су исправама које се стичу у формалном стручном образовању (ISCED3).

Средње музичко образовање траје четири године, реализује се у средњој музичкој школи и припада подручју рада Култура, уметност и јавно информисање. По завршетку сваког разреда, ученик полаже годишње испите. По завршеном четворогодишњем музичком образовању, у одговарајућем образовном профилу, ученик полаже матурски испит и стиче Диплому о стеченом средњем образовању (ISCED3).

Средње балетско образовање траје четири године, реализује се у средњој балетској школи и припада подручју рада Култура, уметност и јавно информисање. По завршетку сваког разреда, ученик полаже годишње испите. По завршеном четворогодишњем балетском образовању у одговарајућем образовном профилу, ученик полаже матурски испит и стиче Диплому о стеченом средњем образовању (ISCED3).

Ученик са сметњама у развоју и инвалидитетом стиче средње образовање и васпитање, по правилу у школи, заједно са осталим ученицима, а када је то у најбољем интересу ученика, у школи за ученике са сметњама у развоју, у складу са законом. За сваког појединачног ученика школа доноси индивидуални образовни план (ИОП1 или ИОП2).

1.1.3. Високо образовање

Високошколске установе које обављају делатност високог образовања су:

1. универзитет;
2. факултет, односно уметничка академија у саставу универзитета;
3. академија струковних студија;
4. висока школа;
5. висока школа струковних студија.

У високом образовању постоје две врсте студија: академске и струковне. На академским студијама се изводи академски студијски програм који оспособљава студенте за развој и примену научних, стручних и уметничких достигнућа. На струковним студијама изводи се струковни студијски програм, који оспособљава студенте за примену знања и вештина потребних за укључивање у радни процес.

Обим студија изражава се кроз ЕСПБ бодове и мери на основу оптерећења студента: збир од 60 ЕСПБ одговара просечном укупном ангажовању студента у обиму 40-часовне радне недеље током једне школске године.

Студије су подељене на три степена.

Студије првог степена су:

1. основне академске студије (180-240 ЕСПБ);
2. основне струковне студије (180 ЕСПБ);
3. специјалистичке струковне студије (најмање 60 ЕСПБ).

Студије другог степена су:

1. мастер академске студије (најмање 60 ЕСПБ када је претходно остварен обим основних академских студија од 240 ЕСПБ, односно најмање 120 ЕСПБ када је претходно остварен обим основних академских студија од 180 ЕСПБ);

2. мастер струковне студије (најмање 120 ЕСПБ када је претходно остварен обим првог степена студија од 180 ЕСПБ);

3. специјалистичке академске студије (најмање 60 ЕСПБ после завршеног мастера);

¹⁴ Ibid

Студије трећег степена су:

1. докторске академске студије (најмање 180 ЕСПБ, уз претходно остварени обим студија од најмање 300 ЕСПБ на академским студијама).

Одређени академски програми могу се организовати интегрисано, обухватајући основне и мастер студије са највише 360 ЕСПБ када је реч о медицинским студијама.

Јавне исправе које се добијају завршетком студија су Диплома о стеченом високом образовању и додатак дипломи (ISCED6-8). Додатак дипломи обавезно се издаје уз диплому.

1.2. Неформално образовање одраслих и информално учење

Неформално образовање одраслих и информално учење део су јединственог система образовања РС и уређени су Законом о образовању одраслих¹⁵. Неформално образовање одраслих представља организовани процес учења одраслих на основу посебних програма, у циљу стицања знања, вештина, способности, ставова и вредности усмерених на лични развој, рад и запошљавање и социјалне активности.

Одрасли полазници обука стичу компетенције и квалификације кроз активности, ради оспособљавања, усавршавања или промене занимања или посла. Неформалним и информалним учењем одрасли унапређују знања, вештине и способности у оквиру личног и професионалног развоја, а

ради побољшања квалитета живота, општег образовања и културе.

Неформалним образовањем могу се стећи квалификације код јавно признатог организатора активности образовања одраслих (у даљем тексту: ЈПОА ОО).

Статус ЈПОА ОО могу стећи основна и средња школа, као и друге организације које испуњавају услове прописане одговарајућим подзаконским актима¹⁶.

ЈПОА ОО издаје полазнику, односно кандидату одговарајућу јавну исправу – сертификат или уверење¹⁷.

1.3. Признавање иностраних квалификација

Признавање иностраних квалификација је поступак којим се појединцу који је квалификацију стекао у иностранству обезбеђују право на даље образовање, односно запошљавање са том стеченом квалификацијом.

Академско признавање квалификација подразумева признавање ради даљег образовања (нострификација) и спроводе га универзитети у Републици Србији.

Квалификације у предуниверзитетском формалном образовању признају се у складу са законским прописима у области образовања.

Професионално признавање подразумева признавање ради запошљавања у Републици Србији и спроводи га ENIC/NARIC Србија¹⁸.

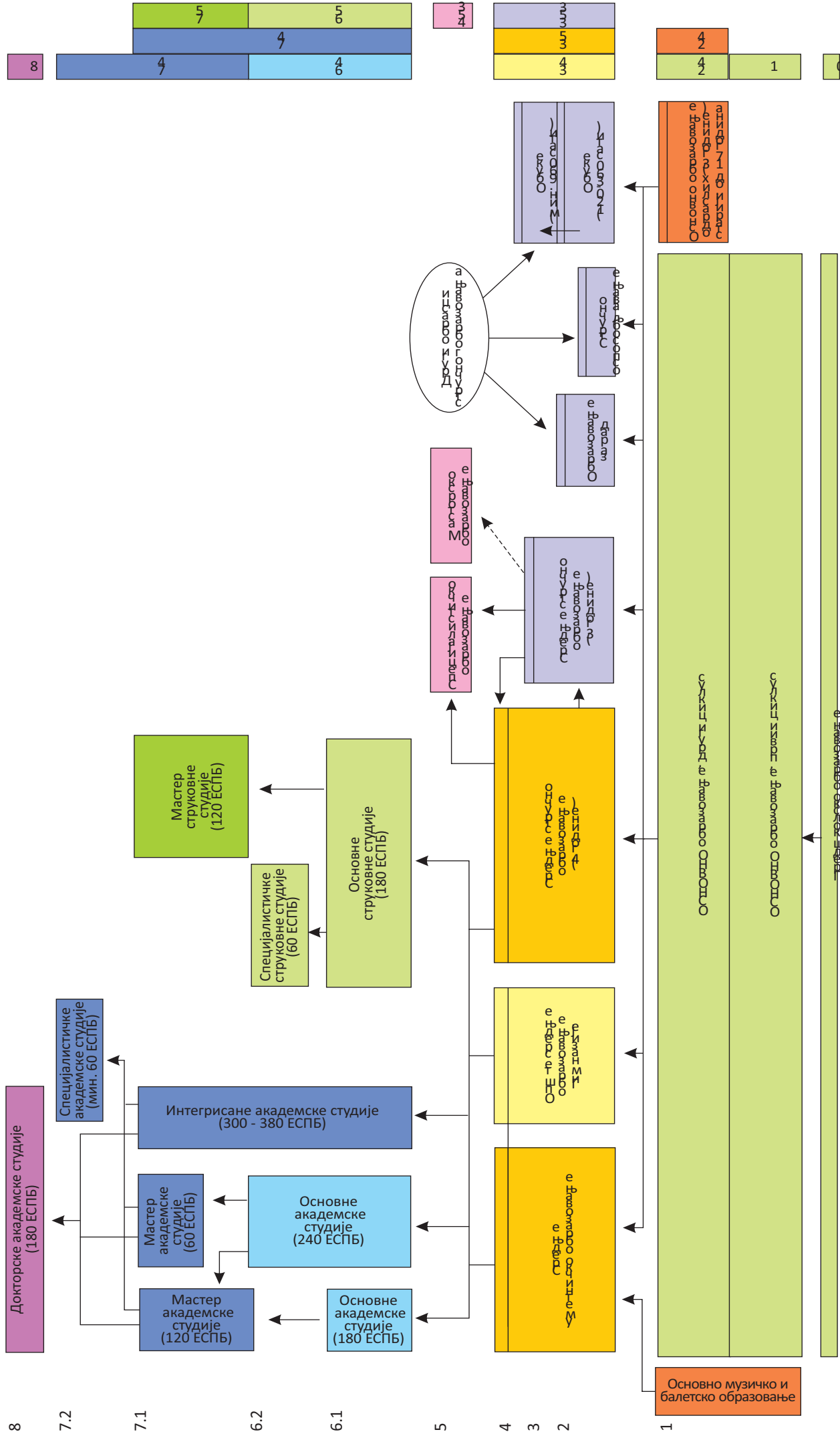
¹⁵ („Службени гласник РС”, бр. 55/13

¹⁶ Правилник о о ближим условима у погледу програма, кадра, простора, опреме и наставних средстава за стицање статуса јавно признатог организатора активности образовања одраслих („Службени гласник РС”, број 89/15)

¹⁷ Правилником о врсти, називу и садржају образаца и начину вођења евиденција и називу, садржају и изгледу образаца јавних исправа и уверења у образовању одраслих („Службени гласник РС”, број 89/15, 102/15)

¹⁸ Центар за информисање о признавању иностраних високошколских и средњошколских исправа и признавање ради запошљавања је јединица у оквиру МПНТР и представља део међународне мреже центара за информисање о признавању и признавање иностраних високошколских исправа (детаљније информације на: www.enic-naric.net).

СТРУКТУРА ОБРАЗОВНОГ СИСТЕМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

2. ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА

2.1. Национални оквир квалификација у Србији

Национални оквир квалификација у Србији (у даљем тексту: НОКС) представља инструмент за идентификовање, креирање и разврставање квалификација, у складу са захтевима тржишта рада, даљег учења, науке и друштва у целини. Такође, НОКС обухвата процесе и институције (тела, организације) одговорне за утврђивање квалификација и стандарда квалификација, начине и услове за стицање, упоређивање и препознавање квалификација, као и друге механизме за обезбеђивање квалитета. Квалификације које су уређене НОКС-ом су национално признате и евидентирани у Регистру НОКС.

Квалификација је формално признање стечених компетенција. Лице стиче квалификацију онда када надлежно тело утврди да је достигао исходе учења у оквиру одређеног нивоа и према задатом стандарду квалификације, што се потврђује јавном исправом (дипломом или сертификатом).

2.2. Сврха и циљеви Националног оквира квалификација у Србији

Сврха НОКС је уређење и унапређивање система квалификација, у складу са захтевима друштвено-економског развоја, обезбеђивање подршке примени концепта целоживотног учења и омогућавање лакше покретљивости радне снаге.

Циљеви успостављања НОКС-а су:

- обезбеђивање разумљивости, прегледности и транспарентности квалификација, као и њихове међусобне повезаности;
- развој стандарда квалификација заснованих на захтевима тржишта рада и друштва у целини;
- обезбеђивање оријентисаности на исходе учења;
- унапређивање приступа, флексибилности путева и проходности у систему формалног и неформалног образовања;
- обезбеђивање препознавања и признавања неформалног и информалног учења;
- афирмисање значаја кључних, општих и међупредметних компетенција за учење током целог живота;
- унапређивање сарадње међу релевантним заинтересованим странама односно социјалним партнерима;
- обезбеђивање система квалитета у процесу развоја и стицања квалификација;
- обезбеђивање упоредивости и препознатљивости квалификација стечених у Републици Србији са квалификацијама стеченим у другим државама.

Значај успостављања НОКС-а је вишеструк, како на нивоу појединца тако и на нивоу државе и друштва у целини. Примена НОКС-а значајно ће доприносити унапређивању различитих врста активности у различитим секторима (образовања, запошљавања, рада, социјалне политике, државне управе...).

Ефекти успостављања НОКС-а на нивоу субјекта и кључних активности приказани су у Табели 1.

Табела 1: Субјекти и кључне активности у имплементацији НОКС-а

СУБЈЕКТИ	КЉУЧНЕ АКТИВНОСТИ
Предузећа, државне институције, синдикати, реализатори програма образовања/обучавања	Планирање развоја људских ресурса, образовање и запошљавање
Учесници у изради и евалуацији програма образовања/обучавања	Програмирање образовања и обучавања
Школе, факултети, организације, предузећа и лица која уче	Акредитација реализатора програма
Наставници, професори, инструктори и лица која уче	Реализација програма образовања и обучавања
Испитна тела, испитивачи и кандидати	Сертификација
Саветници, лица која уче или се опредељују за занимање	Каријерно вођење и саветовање
Службе/агенције за запошљавање, предузећа и лица која траже посао	Посредовање при запошљавању
Државне институције, јавне службе итд.	Утврђивање политике и стратегије у датом ресору, вођење евиденција у образовању, запошљавању, статистици, социјалном осигурању итд.

2.3. Принципи Националног оквира квалификација у Републици Србији

Национални оквир квалификација у Србији заснован је на следећим принципима:

1. *Целоживотно учење* – уважавање потреба и могућности појединца за учење и развој током целог живота;

2. *Индивидуалност* – стицање квалификација, у складу са искуствима, потребама, интересовањима, друштвеним и животним улогама и развојним карактеристикама појединца;

3. *Једнаке могућности* – стицање квалификација, без обзира на године живота, пол, тешкоће и сметње у развоју, инвалидитет, расну, националну, социјалну, културну, етничку и верску припадност, језик, сексуалну оријентацију, место боравка, материјално или здравствено стање и друга лична својства;

4. *Досјупност* – једнака права и услови за укључивање у све нивое и врсте квалификација;

5. *Транспарентност* – јавност процеса развоја и стицања квалификација;

6. *Релевантност* – заснованост квалификација на потребама тржишта рада, научноистраживачког и уметничког рада, односно друштва у целини;

7. *Заснованост на стандардима квалификација и исходима учења*;

8. *Разноврсност понуде* – различите врсте квалификација;

9. *Ојвореност* – различити начини стицања квалификација и могућности за хоризонталну и вертикалну проходност у систему квалификација укључујући и академску мобилност;

10. *Паритетска и сарадња* – између носиоца и учесника у систему квалификација;

11. *Обезбеђивање квалитета* – стандарди квалитета у различитим сегментима система квалификација;

12. *Упоредивосћ* – повезивање НОКС са другим оквирима квалификација, уз уважавање критеријума Европског оквира квалификација (ЕОК) и оквира квалификација европског простора високог образовања (ЕПВО)¹⁹.

2.4. Исходи учења

НОКС омогућује вредновање учења кроз успостављање принципа да свако постигнуће може бити измерено и вредновано једнако, независно од начина на који је стечено. Постигнућа морају бити дефинисана и повезана у кохерентан систем, што се омогућује увођењем концепта исхода учења.

Концепт исхода учења и оријентација образовања на компетенције зачети су сходно системским променама, како у области стручног образовања и образовања одраслих тако и са увођењем Болоњског процеса у високо образовање. Имплементација овог приступа, као главног покретача реформских процеса, најпре се осликавала у процесу развоја програма образовања/обучавања и тежњи да се успостави систем квалификација који одговара потребама тржишта рада.

У оквиру методологије развоја програма, заснованих на исходима у стручном образовању и обуци, развијен је концепт исхода којим је јасно успостављена промена парадигме образовања и приступа настави, према којем је лице који учи у центруобразовног процеса. Правци развоја реформе у осталим врстама и нивоима образовања (основном, општем предуниверзитетском и високом образовању) такође предвиђају овакав начин сагледавања образовног процеса.

Исходи учења су јасни искази о томе шта се од лица, укљученог у образовни процес очекује да зна, разуме и/или је способно да покаже, односно уради после завршеног одређеног нивоа

образовања и васпитања и исказани су у категоријама знања, вештина, способности и ставова.

Исходи учења су инструмент за повезивање образовања, потреба тржишта рада и развоја друштва у целини. У складу са тим, централни су део процеса стандардизације у образовању, како у погледу развоја програма тако и у области вредновања постигнућа.

Кључни стандарди утврђени на нивоу система образовања, а који укључују исходе учења су:

- стандарди образовања²⁰ – стандарди постигнућа и стандарди општих међупредметних компетенција којима се описују циљеви и исходи у општем предуниверзитетском образовању, као и компетенције засноване на европском оквиру кључних компетенција за целоживотно учење²¹;
- стандарди квалификација - опис дужности (стручне компетенције) и задатака (јединице компетенције) за одређено занимање или групу занимања, као и одговарајући исходознања, вештина, способности и ставова на нивоу целокупне квалификације²²;
- стандарди за сертификацију у стручном образовању – опис критеријума оцењивања, заснованих на исходима учења и усмерених на процену достигнутоги компетенција прописаних стандардом квалификација²³;
- стандарди у високом образовању: стандард за акредитацију високошколских установа (стандард 4) и стандарди за акредитацију студијског програма (стандард 1. и 4). Први представља опис квалификације за дати ниво студија уважавајући Даблинске дескрипторе исхода учења за дати ниво студија. Други, који се односе на студијски програм, описују исход процеса учења као обавезни елемент програма, као и опште и предметно-специфичне компетенције дипломираних студената конкретног студијског програма²⁴.

У процесу дефинисања и формулисања исхода учења уважени су развојни трендови изражени у

¹⁹ ЕПВО. енгл. ЕНЕА - European High Education Area

²⁰ Правилник о општим стандардима постигнућа - образовни стандарди за крај обавезног образовања („Службени гласник РС” - „Просветни гласник”, бр. 5/2010);

Правилник о општим стандардима постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу опште образовних предмета („Службени гласник РС”, бр. 117/2013)

Правилник о општим стандардима постигнућа за основно образовање одраслих („Службени гласник РС”, бр. 50/2013);

²¹ Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. Official Journal of the European Union L394

²² Поглавље 2.12. овог документа

²³ <http://www.zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2014/02/Ocenivanje-zasnovano-na-kompetencijama.pdf>

²⁴ Правилник о стандардима и поступку за акредитацију високошколских установа и студијских програма („Службени гласник РС”, бр. 106/2006, 112/2008)

националном и међународном образовном простору, и то пре свега глобална оријентација ка компетенцијама и различити таксономски алати за организацију исхода учења - Блум (1956) и Андерсон - Кратвол (2001). Доминантан принцип у хијерархијском организовању исхода знања и вештина афирмисао је: ниво примене и функционализацију зарад превазилажења традиционалног меморисања и репродукције у настави; процес учења у којем се компетентност стиче флексибилним и динамичним интегрисањем и применом предметних знања; контекст учења који се огледа у динамичнијем и ангажованијем комбиновању знања, вештина и ставова релевантних за различите реалне ситуације који захтевају њихову функционалну примену. Такође, концепт компетенције и његова операционализација укључили су исходе вештина којима се развија способност сналажења у проблемским ситуацијама и новим контекстима, посебно када је реч о квалификацијама виших нивоа.

Интегрисање концепта исхода учења у програм образовања довело је и до промене оквира за оцењивање током процеса учења и на самом крају овог процеса, чиме је наглашен значај формативног праћења исхода као мерљивих показатеља напредовања и промовисан обједињен приступ процесу учења и оцењивања у настави.

Корелација описа знања, вештина, способности и ставова по нивоима националног оквира и примењена хијерархијска организација исхода учења по истим категоријама у оквиру квалификација заснованих на стандарду квалификације треба да омогући јасно разврставање и поређење квалификација односно успостављање кохерентног и транспарентног система квалификација.

2.5. Нивои и дескриптори квалификација

Квалификације се у НОКС-у разврставају према комплексности по нивоима и поднивоима.

Интегрисани национални оквир квалификација у Србији има осам (8) нивоа са поднивоима. У НОКС су, за сваки (под)ниво квалификација, утврђени

описи знања, вештина, способности и ставова (у даљем тексту: дескриптори), неопходни за обављање посла или даље учење (Табела 3).

Дескриптори знања су искази о комплексности општих и стручних знања, неопходних за обављање посла или даље учење. Знање у овом контексту представља скуп стечених и повезаних чињеница, принципа, теорија и пракси (искустава) који су у вези са одређеним пољем рада или учења.

Дескриптори вештина односе се на когнитивне (логичко, интуитивно и креативно мишљење), психомоторичке (физичка спретност, употреба метода, инструмената, алата и материјала) и/или социјалне вештине (комуникацијске и презентацијске вештине, рад у тиму), а чију диференцираност по нивоима одређују:

- сложеност и разноврсност послова;
- предвидивост ситуација/услова;
- детерминисаност или стандардизованост послова;
- примена метода и техника;
- сложеност проблема и креирање нових решења;
- сложеност и тип комуникације;
- коришћење информација (вештине прикупљања, избора, обраде, примене и креирања информација);
- руковање прибором, алатима, машинама, опремом, постројењима;
- коришћење материјала.

Дескриптори способности и ставова односе се, углавном, на самосталност и одговорност, односно приликом дефинисања коришћени су следећи критеријуми:

- ниво самосталности у раду;
- преузимање одговорности за сопствени рад и/или рад других уз спецификовање у односу на средства, поступке, процедуре и одлуке;
- предузимљивост у решавању проблема;
- способност планирања, организовања, анализе и вредновања сопственог рада и/или рада других.

Табела 2– Нивои и дескриптори квалификација у НОКС

НИВО	ЗНАЊЕ	ВЕШТИНЕ	СПОСОБНОСТИ И СТАВОВИ
Лице са стеченим нивоом квалификације:			
1.	Поседује основна општа знања која омогућују даље учење	Примењује вештине потребне за обављање једноставних предвидливих задатака.	Обавља задатке или учи према једноставним усменим и писаним упутствима, уз непосредни надзор
2.	Поседује општа и стручна знања о чињеницама и основним принципима потребним за рад и/или учење	Примењује вештине потребне за обављање мање сложених, унапред утврђених оперативних послова; Рукује алатима и машинама уз детаљна техничка упутства користећи прописане материјале за рад	Обавља послове у складу са утврђеним техничко-технолошким поступцима, уз повремену надзор; Одговорно је за примену утврђених поступака, средстава и организацију сопственог рада
3.	Поседује општа и стручна знања о чињеницама, основним принципима и процесима потребним за рад и/или учење	Примењује вештине потребне за обављање средње сложених, разноврсних, повремено нестандартних оперативних послова; Прикупља и врши избор релевантних информација; Рукује специјализованом опремом, машинама и постројењима користећи различите материјале	Обавља послове самостално у складу са техничко-технолошким процедурама; Организује сопствени рад и/или рад других; Одговорно је за примену процедура и средстава сопственог рада; Предузимљив је у раду
4.	Поседује систематизована и целовита знања потребна за рад и/или учење	Примењује вештине потребне за обављање сложених, разноврсних, учестало нестандартних послова користећи различите методе и технике Врши критички одабир релевантних информација прикупљених из различитих извора ради примене у раду или учењу; Рукује различитом опремом, машинама и постројењима користећи различите материјале	Обавља послове самостално уз повремену консултације; Организује и контролише сопствени рад и/или рад мање групе; Уочава проблеме и учествује у њиховом решавању; Одговоран је за избор поступака и средстава за сопствени рад и/или рад других
5.	Поседује специјализована стручна знања потребна за рад	Примењује вештине потребне за обављање сложених, специфичних и углавном нестандартних послова који захтевају учествовање у креирању нових решења; Рукује специјализованом опремом, машинама и постројењима користећи различите материјале	Обавља послове са великом самосталношћу у одлучивању; Врши организовање, контролисање и вредновање сопственог рада и/или рада других, као и обучавање других за рад; Преузима одговорност за одређивање сопственог начина и метода рада, као и за оперативни рад других. Испољава предузимљивост за унапређивање процеса рада и решавање проблема у непредвидливим ситуацијама
6.1	Поседује напредна академска и/или стручна знања која се односе на теорије, принципе и процесе укључујући вредновање, критичко разумевање и примену у области учења и/или рада	Решава сложене проблеме у области учења и/или рада у стандардним условима; Примењује вештине успешне комуникације у интеракцији и сарадњи са другима из различитих друштвених група; Користи опрему, инструменте и уређаје релевантне за област учења и/или рада	Предузимљив је у решавању проблема у стандардним условима; Води сложене пројекте самостално и са пуном одговорношћу; Примењује етичке стандарде своје професије; Организује, контролише и обучава друге за рад; Анализира и вреднује различите концепте, моделе и принципе теорије и праксе; Испољава позитиван однос према значају целоживотног учења у личном и професионалном развоју

НИВО	ЗНАЊЕ	ВЕШТИНЕ	СПОСОБНОСТИ И СТАВОВИ
Лице са стеченим нивоом квалификације:			
6.2	Поседује напредна академска и/или стручна знања која се односе на теорије, принципе и процесе укључујући вредновање, критичко разумевање и примену у области учења и/или рада	Решава сложене проблеме у области учења и/или рада у нестандартним условима; Примењује вештине успешне комуникације у интеракцији и сарадњи са другима из различитих друштвених група; Користи опрему, инструменте и уређаје релевантне за област учења и/или рада	Предузимљив је у решавању проблема у нестандартним условима; Води сложене пројекте самостално и са пуном одговорношћу; Примењује етичке стандарде своје професије; Организује, контролише и обучава друге за рад; Анализира и вреднује различите концепте, моделе и принципе теорије и праксе унапређујући постојећу праксу; Иspoљава позитиван однос према значају целоживотног учења у личном и професионалном развоју
7.1	Поседује високо специјализована академска и/или стручна знања која се односе на теорије и принципе, процесе укључујући вредновање, критичко разумевање и примену у области учења и/или рада	Решава сложене проблеме на иновативан начин који доприноси развоју у области учења и/или рада; Управља и води сложену комуникацију, интеракцију и сарадњу са другима из различитих друштвених група; Примењује сложене методе, инструменте и уређаје релевантне за област учења и/или рада	Делује предузетнички и преузима руководеће послове; Самостално и са пуном одговорношћу води најсложеније пројекте; Планира и реализује научна и/или примењена истраживања; Контролише рад и вреднује резултате других ради унапређивања постојеће праксе
7.2	Поседује уско специјализована академска знања која се односе на теорије и принципе, процесе укључујући вредновање, критичко разумевање и примену у области учења и/или рада.	Решава сложене проблеме на иновативан начин који доприноси развоју у области рада; Управља и води сложену комуникацију, интеракцију и сарадњу са другима из различитих друштвених група; Примењује сложене методе, инструменте и уређаје релевантне за област учења и/или рада	Делује предузетнички и преузима руководеће послове; Самостално и са пуном одговорношћу води најсложеније пројекте; Контролише рад и вреднује резултате других ради унапређивања постојеће праксе
8	Поседује врхунска теоријска и практична знања потребна за критичку анализу и оригинална истраживања у фундаменталним и примењеним областима науке са сврхом проширивања и редефинисања постојећих знања, науке или области рада	Примењује вештине потребне за обављање сложених, разноврсних, учестало нестандартних посл Примењује напредне и специјализоване вештине и технике потребне за решавање кључних проблема у истраживању и за проширивање и редефинисање постојећег знања или области рада; Примењује вештине комуникације за објашњавање и критику теорија, методологија и закључака, као и представљање резултата истраживања у односу на међународне стандарде и научну заједницу; Развија нове алате, инструменте и уређаје релевантне за област науке и рада	Самостално вреднује савремене резултате и достигнућа у циљу унапређења постојећих, и стварања нових модела, концепата, идеја и теорија; Иspoљава иновативност, научни и професионални интегритет и преданост развоју нових идеја и/или процеса који су у средишту контекста рада или науке, кроз принцип самовредовања свога рада и достигнућа; Дизајнира, анализира и имплементира истраживања која чине значајан и оригинални допринос општем знању и/или професионалној пракси; Управља интердисциплинарним и мултидисциплинарним пројектима; Способан је да самостално покрене националну и интернационалну сарадњу у науци и развоју

2.6. Врсте квалификација

У НОКС-у квалификације се разврставају на:

- опште,
- стручне,
- академске и
- струковне.

Опште квалификације се односе на основно образовање и васпитање и гимназијско образовање и васпитање које обухвата све типове и смерове гимназија, као и специјализоване гимназије.

Стручне квалификације се односе на средње стручно образовање и на обуке. У ову врсту квалификација спадају и средње уметничке квалификације.

Академске квалификације се односе на квалификације стечене на основу акредитованих академских студијских програма (основне, мастер, специјалистичке и докторске студије). У ову врсту квалификација спадају и академске уметничке квалификације.

Струковне квалификације се односе на квалификације стечене на основу акредитованих струковних студијских програма (основне, специјалистичке и мастер).

Квалификације које припадају групи регулисаних професија и које су утврђене посебним законом, у складу са ЕУ директивом 2013/55/ЕУ, саставни су део НОКС-а.

2.7. Начин стицања квалификација

Квалификације у НОКС-у се могу стећи формалним и неформалним путем, као и путем валидације неформалног и информалног учења²⁵:

- формалним путем - квалификације се стичу у систему формалног основног, средњег или високог образовања, после чега се издаје диплома или уверење као јавна исправа;
- неформалним путем – квалификације се стичу у систему образовања одраслих, различитим

облицима, најчешће обуком или оспособљавањем, после чега се издаје сертификат или уверење као јавна исправа;

- валидацијом неформалног или информалног учења – квалификације се стичу на основу радног или животног искуства, кроз посебан поступак, после чега се издаје сертификат као јавна исправа.

У систему квалификација у Републици Србији традиционално се квалификације стичу кроз формалан систем образовања. Новим законским решењима у области образовања одраслих уређено је признавање квалификација у неформалном систему, као резултат увођења флексибилнијих путева достизања квалификација. Имплементацијом НОКС-а отварају се могућности успостављања система валидације неформалног и информалног учења.

Процес валидације неформалног или информалног учења омогућује одраслима који имају животно и радно искуство, а немају претходно стечену јавну исправу, стицање национално признате квалификације (дипломе или сертификата). Систем валидације подразумева примену утврђених стандарда квалитета и заснован је на принципу вредновања исхода учења, прописаних стандардима који важе и у формалном образовању. Процесом валидације могуће је стицање искључиво оних квалификација којима буде додељена таква могућност.

У Републици Србији су се током протеклих деценија дешавале значајне промене у образовању, па тиме и у процесу стицања квалификација. Квалификације стечене пре успостављања НОКС-а морају бити званично упоређене, односно разврстане у складу са НОКС-ом. Тиме би се обезбедила једнакост у погледу остваривања права на рад, права на одговарајућу зараду, права на даље образовање, статистичког исказивања и уредили би се слични аспекти битни, како за појединца тако и за друштво у целини. Ово је посебно важно са

²⁵ Валидација неформалног и информалног учења је процес дефинисан Законом о образовању одраслих, појмом „признавање претходног учења“

становишта контингента радно-активног становништва, које је стицало квалификације у различитим образовним системима и друштвеним околностима. Приказ поређења актуелних квалификација и квалификација стечених у претходним системима дат је у Анексу 1.

2.8. Проходност у систему квалификација

НОКС-ом је предвиђена имплементација принципа целоживотног учења кроз утврђену проходност између нивоа квалификација. Нивои квалификација који се стичу у образовном систему у Србији, као и проходност ка вишим нивоима имају специфичности које зависе од нивоа и врсте квалификације, као и од нивоа образовања и приказане су Шеми бр.1. Приказ кретања, односно предуслова у напредовању по нивоима, као и трајања програма могуће је пратити и у оквиру детаљне спецификације по нивоима квалификација, дате у Анексу 2.

Хоризонтална проходност у систему предуниверзитетског формалног образовања обухваћена је процесима доквалификације и преквалификације. Преквалификација је стицање друге квалификације истог или нижег нивоа. Доквалификација је стицање квалификације на следећем, вишем нивоу.

2.9. Повезивање НОКС-а са ЕОК-ом и оквиром квалификација у ЕПВО

Европски оквир квалификација²⁶ (у даљем тексту: ЕОК) заједничкије европски референтни оквир који повезује националне системе квалификација и делује као средство за упоређивање, односно лакше разумевање и тумачење квалификација међу различитим државама и образовним системима у Европи. ЕОК представља метаоквир који омогућује успостављање веза између националних и секторских оквира квалификација како би се олакшао трансфер и признавање квалификација појединаца, чиме се повећава транспарентност и међусобно поверење у признавању

квалификација, а самим тим и мобилност на европском тржишту радне снаге. ЕОК-ом је утврђено осам (8) различитих и јединствених нивоа квалификација.

Оквир квалификација у европском просјору високог образовања (ЕПВО) настао је у оквиру Болоњског процеса. Дефинисан је са три главна циклуса (први, други и трећи циклус) који се описују Даблинским дескрипторима²⁷.

Наведена два оквира су компатибилна и њихова имплементација је координисана на националном и европском нивоу.

Могућност поређења нивоа квалификација стечених у различитим системима, користећи ЕОК, омогућава директно препознавање националних квалификација, чиме се олакшава међународно функционисање када је реч о мобилности на образовном тржишту и тржишту рада.

У Табели 3. дат је пример коришћења ЕОК-а за поређење квалификација стечених у Словенији и Шкотској.

Табела 3. Пример поређења нивоа квалификација у Словенији и Шкотској посредством ЕОК

СЛОВЕНИЈА	ЕОК	ШКОТСКА
10	ЕОК ниво 8	12
9		
8	ЕОК ниво 7	11
7	ЕОК ниво 6	10
		9
6	ЕОК ниво 5	8
		7
5	ЕОК ниво 4	6
4		
3	ЕОК ниво 3	5
2	ЕОК ниво 2	4
1	ЕОК ниво 1	3
		2
		1

²⁶ European Qualification Framework (EQF) - Recommendation of the European Parliament and of the Council on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32008H0506\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32008H0506(01))

²⁷ Framework for Qualifications of the European Higher Education Area (QF-EHEA); http://www.nfqnetwork.ie/_fileupload/Image/Bologna_web.pdf

Како би ЕОК могао да се користи као инструмент за поређење квалификација стечених у Србији, потребно је да се изврши повезивање (референцирање) НОКС-а са ЕОК-ом. Препоруком Савета Европе и Европског парламента о успостављању ЕОК, позване су земље чланице и земље кандидати да ускладе националне системе квалификација успостављањем одговарајућег односа својих нивоа квалификација са релевантним нивоима ЕОК и развију националне оквире квалификација у складу са националном легислативом и праксом. Повезивање НОКС-а са ЕОК-ом подразумева израду Извештаја о повезивању са ЕОК-ом којим се доказује испуњеност десет критеријума за повезивање са ЕОК-ом Саветодавне групе за ЕОК²⁸. Посебан део овог извештаја представља Извештај о самовредновању НОКС-а у делу који се односи на високо образовање у односу на оквир квалификација у европском простору високог образовања. Извештај о самовредновању представља доказ о испуњености седам критеријума и шест процедура које прописује Радна група за праћење имплементације Болоњске декларације (енгл. Bologna Follow-Up Group–BFUG).

Сви критеријуми и процедуре дати су у Анексу 3. овог документа.

У складу са процесом повезивања, свака земља успоставља Националну координациону тачку, односно институцију у чијој је надлежности:

- осигурање примене транспарентне методологије приликом повезивања нивоа националних квалификација са онима из ЕОК-а, објављивање и поштовање одлука које произилазе из таквог поређења;
- осигурање приступа информацијама и давање смерницао односу националних квалификација и ЕОК-асвим учесницима у процесу развоја квалификација;
- рад на повезивању нивоа квалификација унутар НОКС-а са нивоима ЕОК-а;
- подстицање учешћа друштвених чинилаца (министарства, установе високог образовања, установе општег средњег и стручног образовања, организације неформалног образовања, социјални партнери и др), у складу са улогама датим различитим концептуалним и законским решењима у анализи квалификација.

²⁸ EQF Note 5 Referencing National Qualifications Levels to the EQF - Update 2013. https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/EQF%20131119-web_0.pdf

3. СТАНДАРД КВАЛИФИКАЦИЈЕ

Стандард квалификације је документ утврђен на националном нивоу и садржи скуп података којима се детаљно описује квалификација. Ови подаци представљају основу за разврставање квалификација у НОКС-у.

Стандард квалификације дефинисан је према следећим елементима:

1. Назив квалификације
2. Шифра у Регистру националних квалификација
3. Шифре занимања са којима је квалификација у вези, по националној класификацији занимања (НКЗ)
4. Ниво квалификације у НОКС и ЕОК
5. Врста квалификације
6. Начин стицања квалификације
7. Позиција квалификације према КЛАСНОКС-у
8. Опис рада²⁹
9. Предуслови за стицање квалификације
10. Проходност у систему квалификација
11. Трајање образовног програма за стицање квалификације
12. Исходи учења
13. Начин провере остварености исхода учења
14. Јавна исправа и тело надлежно за издавање јавне исправе
15. Извор верификације референтних података о квалификацији: број документа, надлежно тело које је издало документ, датум, ознака верзије квалификације, датум ревизије квалификације, датум уписа у Регистар

Стандард квалификације структурисан на овај начин омогућава увезивање података из образовног система и података са тржишта рада, као и коришћење различитих релевантних извора података за његово креирање. Оваква врста података прикупља се на нивоу сектора, чиме се обезбеђује мапирање квалификација у одређеном

сектору, односно утврђивање потребних квалификација - стандарда квалификација. Стручна тела која на основу ових података утврђују стандарде квалификација на нивоу сектора јесу секторска већа.

Објављивањем референтних података о квалификацији у прописаном формату од стране надлежне институције обезбеђују се њихова транспарентност, правна сигурност и поузданост.

3.1. Регистар НОКС-а

Регистар се састоји из подрегистра националних квалификација, подрегистра стандарда квалификације и подрегистра ЈПОА са послодавцима код којих ЈПОА реализује практичан рад.

Подрегистар националних квалификација се успоставља за потребе управљања подацима о квалификацијама, разврстаним према нивоу и врсти, у складу са КЛАСНОКС-ом.

Подрегистар стандарда квалификације се успоставља за потребе управљања подацима о стандардима квалификација.

Подрегистар ЈПОА успоставља се за потребе управљања подацима о ЈПОА којима су дата или одузета одобрења, одобреним активностима образовања одраслих и послодавцима код којих ЈПОА реализују практичан рад.

Регистар ће, у складу са Законом о Националном оквиру квалификација водити Агенција, у електронском облику.

Подаци из регистра су отворени и доступни преко званичне интернет странице Агенције.

Ближе услове у погледу садржаја и вођења Регистра и подрегистара, као и друга питања од значаја за вођење регистра, прописује министар надлежан за послове образовања.

²⁹ Овај елемент није обавезујући код општих квалификација

4. ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА КВАЛИФИКАЦИЈА

Обезбеђивање квалитета је централни елемент на којем је засновано остваривање свих циљева и принципа НОКС-а. *Транспарентнос* понуде квалификација и установа, као и одговарајућих података о програму учења обезбеђује се системом регистрације квалификација. *Доступнос* података о садржају квалификације и њеној сврси сваком појединцу заинтересованом за процес учења и запошљавања доприноси примени концепта целоживотног учења, а самим тим и подизању квалификационе структуре становништва. Стандардизација квалификација заснованих на опису рада и исходима учења и успостављање секторских већа, омогућава *релевантност* у погледу утврђивања и унапређивања квалификација, као и учешће кључних партнера у том процесу. *Развој програма образовања/обучавања заснованих на стандардима квалификација* и исходима учења унапређује квалитет процеса учења, механизма за праћење, процену / валидацију стечених знања и вештина односно компетенција.

Обезбеђивање квалитета система квалификација - НОКС успоставља се кроз утврђене стандарде, процедуре, методологије, додељене надлежности и учешће одговарајућих институција и тела, а са сврхом развоја кредибилног система у који ће поверење имати пре свега грађани а последично и друштво у целини. Стандарди квалитета успостављају се на различитим нивоима (ниво система и ниво институције / организације која спроводи образовање / обучавање или процес ВНИФЛ), у односу на врсте квалификација и циклус развоја квалификације.

Обезбеђивање квалитета подразумева успостављање система квалитета у следећим процесима:

- анализа потреба тржишта рада,
- развој стандарда квалификације,
- развој програма образовања/обучавања,
- акредитација реализатора програма образовања/обучавања,

- реализација програма образовања и
- сертификација.

Шема бр.2.Циклус осигурања квалитета у развоју квалификације

4.1. Анализа потреба тржишта рада

Укључивање релевантних и сврсисходних квалификација у систем заснива се анализи потреба тржишта рада односно друштва у целини.

У овире НОКС – а развијају се механизми квалитета за утврђивање квалификација који се односе на:

- систем прикупљања података о тренутним и будућим потребама тржишта рада и потребним квалификацијама и
- мапирање квалификација по секторима.

Истраживање тренутних потреба, као и израда прогноза и будућих трендова у области потражње за квалификацијама захтева развој свеобухватног аналитичког оквира. Методолошки приступ развијен за ове потребе заснива се на изради профила сектора кроз који се представљају различити објективни подаци (број запослених/назапослених лица, занимања у сектору, квалификациона структура у оквиру одређеног сектора, понуда

програма за стицање квалификација, економски параметри и стратешки правци развоја сектора, итд), чијом се анализом и корелацијом, на нивоу секторских већа, изводе закључци о потребним компетенцијама, утврђују њихове везе, односно мапирају квалификације.

4.2. Развој стандарда квалификација

Развој стандарда квалификација реализује се у две кључне фазе – утврђивање описа рада применом одговарајућих метода за анализу посла и на основу тога утврђивање исхода учења применом таксономских инструмента за разврставање знања, вештина, способности и ставова у оквиру сваке стручне компетенције.

Опис рада представља интегрисани опис једног или више занимања који је дат у терминима дужности и задатака³⁰, односно компетенција и јединица компетенција. Дужност представља ширу област рада у оквиру занимања; свака дужност обухвата групу сродних задатака; испуњавање свих задатака у оквиру дужности даје компетенцију. Задатак је специфична јединица рада која се може посматрати; по себи је целина (има одређену тачку почетка и краја) и према томе може бити обављена у ограниченом временском периоду. Кад је завршен, задатак резултира производом, услугом или одлуком.

На основу описа рада дефинишу се циљеви и исходи учења за дату квалификацију.

Циљеви образовања за одређену квалификацију усмеравају процес образовања, односно подучавања у сврху развоја и стицања компетенција кључних за извршавање одређених послова, односно за даље учење када је реч о општим квалификацијама. Будући да се везују за основну сврху квалификације, представљају оријентир носиоцима образовног процеса у области планирања, организације и праћења њихове остварености. Циљеви образовања у квалификацијама у пред-универзитетском образовању усклађени су са законом прописаним циљевима образовања и васпитања односно савременим концептом целоживотног учења и каријерног развоја.

Исходи образовања произилазе из циљева и утврђени су кроз три категорије - знања, вештина, способности и ставови за сваку појединачну компетенцију, на нивоу целокупне квалификације. Формулисани су у облику исказа којима судефинисана минимална постигнућа, односно резултати у процесу учења из угла лица које учи. За сваку јединицу компетенције, дату кроз опис рада, формулисан је скуп исхода учења.

Стандард квалификације, поред описа рада и исхода учења, садржи и друге релевантне податке о квалификацији на коју се односи и после усвајања врши се његова регистрација³¹.

4.3. Развој програма образовања/обучавања

Увођење нове квалификације у систем подразумева развој одговарајућег програма учења на основу стандарда квалификације, као и примену стандардизоване процедуре његовог одобравања.

Заснованост програма на стандарду квалификације омогућује повезивање исказаних потреба за компетенцијама у одређеним занимањима са одговарајућим описом исхода учења. Исходи учења из стандарда квалификације операционализују се у програму на нивоу предмета односно модула.

Исходи учења су обавезан елемент програма, независно од врсте и нивоа квалификације, док је структура програма образовања/обучавања, када је реч о осталим елементима, дефинисана одговарајућим регулаторним оквиром и специфичним стандардима.

Стратегија развоја образовања до 2020. године предвиђа увођење система кредита у стручно образовање, у складу са европским кредитним системом за стручно образовање и обуку (енгл. ECVET), чиме би се омогућило квантитативно исказивање обима квалификација односно исхода учења.

4.4. Акредитација реализатора програма образовања/обучавања

Процес акредитације подразумева да реализатори програма образовања/обучавања поседују

³⁰ Ibid.

³¹ Елементи стандарда квалификације и начин регистрације дати су у поглављу 3 овог документа

капацитете и способности за спровођење програма. Стандарди омогућују процену и вредновање компетенције наставника и извођача програма образовања одраслих, као и материјално-техничке услове за реализацију процеса учења. Стандарди и процедуре за акредитацију програма и институција у предуниверзитетском формалном образовању³², студијских програма и установа високог образовања³³, програма и реализатора у образовању одраслих³⁴ прописани су одговарајућим законима и подзаконским актима.

За акредитацију реализатора предуниверзитетског формалног образовања надлежно је министарство образовања. За акредитацију високошколских установа надлежно је Национално акредитационо тело. У складу са имплементацијом НОКС-а, потребно је да део задатака у вези са акредитацијом реализатора у неформалном образовању и валидацији неформалног и информалног учења преузме Агенција за квалификације³⁵.

4.5. Реализација програма образовања/обучавања

Квалитет реализације програма образовања/обучавања у предуниверзитетском и универзитетском образовању прати се кроз процесе самовредновања и спољашњег вредновања. Оквир квалитета са сетом стандарда и индикатора за самовредновање и спољашње вредновање заснован на подацима и доказима, утврђен је одговарајућом регулативом³⁶.

На основу систематског прикупљања података о различитим аспектима квалитета и анализа добијених у овом процесу, периодично се предузимају одговарајуће мере за унапређење различитих области реализације програма образовања. У предуниверзитетском образовању у фокусу мерења квалитета су области образовно- васпитног

рада: школски програм и годишњи план рада, настава и учење, образовна постигнућа ученика, подршка ученицима, етос, организација рада школе и руковођење, ресурси. У високом образовању мере унапређивања предузимају се уследњим областима: курикулум, настава, наставно особље, оцењивања студената, уџбеници и литература.

У процесе самовредновања и спољашњег вредновања укључени су ученици и студенти.

У неформалном образовању у оквиру имплементације НОКС-а потребно је утврдити стандарде квалитета за сврху праћења реализације програма обучавања и прецизирати процедуре и надлежна тела.

4.6. Сертификација

Осигурање квалитета у области сертификације, односно додељивања квалификације појединцу обухвата уређивање области која се односи на оцењивање достигнутог исхода учења, односно врсте и садржаја јавних исправа које то доказују.

Постојећи регулаторни оквир уређује критеријуме и начин оцењивања квалификација на различитим нивоима. НОКС-ом се обезбеђује да критеријуми оцењивања буду засновани на исходима учења за дату квалификацију.

Постигнућа која се прате и процењују на завршним испитима у предуниверзитетском образовању, заснована су на стандардима постигнућа у општем образовању, односно стандарду квалификација у стручном образовању.

Принципи, процедуре за спровођење и критеријуми процене на испитима за доделу квалификација стандардизовани су и утврђени на националном нивоу.

³² Правилници о врсти образовања наставника, помоћних наставника и стручних сарадника школама и Правилници о ближим условима у погледу простора, опреме и наставних средстава за остваривање наставних планова и програма образовања и васпитања (по врстама школа, подручјима рада и образовним профилима)

³³ Правилник о стандардима и поступку за акредитацију високошколских установа и студијских програма, „Службени гласник РС”, број 106/2006, 112/2008 и 86/2016

³⁴ Правилник о ближим условима у погледу програма, кадра, простора, опреме и наставних средстава за стицање статуса јавно признатог организатора активности образовања одраслих, „Службени гласник РС”, број 89/2015

³⁵ Надлежности Агенције дате су поглављу 5 овог документа

³⁶ ЗОСОВ („Службени гласник РС”, број 72/2009, 52/2011, 55/2013, 35/2015 и 68/2015); Правилник о стандардима квалитета рада установе („Службени гласник РС”, број 7/2011 и 68/2012); Правилник о стандардима за самовредновање и оцењивање квалитета високошколских установа („Службени гласник РС”, број 106/2006.); Правилник о стандардима и поступку за спољашњу проверу квалитета високошколских установа („Службени гласник РС”, број 106/2006, 73/2011, 101/2012, 103/2012 - испр. и 13/2014)

Врсте испита о стеченим квалификацијама одговарајућег нивоа у предуниверзитетском образовању су:

- завршни испит у основном образовању и васпитању,
- испит стручне оспособљености, односно Завршни испит за квалификације нивоа 2,
- завршни испит за квалификације нивоа 3,
- матурски испит (општа, стручна и уметничка матура) за квалификације нивоа 4,
- специјалистички, односно мајсторски испит за квалификације нивоа 5.

Врсте испита којима се стиче квалификација одговарајућег нивоа у високом образовању су:

- испит појединачног предмета студијског програма и
- завршни рад студијског програма

Успешност студента у савладавању исхода учења појединачних предмета континуирано се прати током наставе и изражава поенима на нивоу предиспитних обавеза и испита.

Студијским програмом основних и специјалистичких студија може бити предвиђен завршни рад, док студијски програм мастер академских студија и мастер струковних студија садржи обавезу израде завршног рада.

Докторска дисертација је завршни део студијског програма докторских студија, осим доктората уметности који је уметнички пројекат.

Програми, начин спровођења испита и критеријуми у неформалном образовању одраслих прописани су одговарајућим подзаконским актима. У оквиру овог система, могуће је признавање скопова исхода учења или појединачних стручних компетенција стечених кроз обуке код ЈПОА, односно добијање исправе за делимично остварен стандард стручних компетенција или савладан програм обуке.

Врсте јавних исправа којима се стиче квалификација дате су у табели у Анексу 5. Јавна исправа садржи податке о стеченим исходима учења, квалитету постигнућа и стеченим компетенцијама за дату квалификацију.

За потпуну имплементацију НОКС-а нужно је постављање стандарда и процедура за додељивање квалификације у процесу валидације неформалног и информалног учења који обезбеђују једнаку вредност квалификације стечене на такав начин у односу на оне стечене формалним путем.

Дијаграми тока осигурања квалитета НОКС-а за предуниверзитетско и високо образовање, у којем су заступљени сви описани процеси осигурања квалитета у развоју квалификације, као и процедуре, надлежна тела и институције, дати су у Анексу 6.

5. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НАЦИОНАЛНОГ ОКВИРА КВАЛИФИКАЦИЈА У СРБИЈИ

Примена НОКС-а подразумева утврђивање законског оквира и одговорности тела и институција задужених за развој и координацију система квалификација у Републици Србији.

5.1. Законско уређење Националног оквира квалификација у Србији

Постојећи правни оквир у образовању карактерише велики број закона у систему образовања и још већи број подзаконских аката, што је показатељ значаја и величине система и материје која је предмет регулације, али донекле и фрагментарности регулаторног оквира. Будући да осигурање квалитета у процесу развоја и стицања квалификација захтева свеобухватну и доследну примену одговарајућих процедура и стандарда, потребно је успоставити јединствен регулаторни оквир, односно донети посебан закон којим се област квалификација уређује на националном нивоу.

Закон о Националном оквиру квалификација у Србији регулисао би:

1. Основне појмове и њихово значење,
2. Сврху и циљеве НОКС,
3. Принципе на којима почива НОКС,
4. Врсте и нивое квалификација,
5. Начине стицања квалификација,
6. Дескрипторе нивоа квалификација,
7. Тела и институције надлежне за примену и развој НОКС-а,
8. Обезбеђивање квалитета у примени НОКС-а и

Доношење Закона о НОКС-у треба да прати и усвајање већег броја подзаконских аката који ће на оперативном нивоу регулисати функционисање система НОКС.

5.2. Институционално уређење Националног оквира квалификација у Републици Србији

На основу сврхе и циљева НОКС-а и према извршеној институционалној и функционалној анализи³⁷ мапирани су функције и задаци НОКС-а.

Кључне функције утврђене су у две области: 1) Стратешко управљање развојем и имплементацијом НОКС-а и 2) Осигурање квалитета.

Министарство је задужено за стратешки развој и координацију активности у имплементацији НОКС-а. Поред Министарства, значајне улоге у појединим сегментима припадају и другим институцијама и телима (МРЗСБП, НСЗ, заводи и савети у области образовања, НАТ и др). На основу анализе³⁸, уочено је да постојећа мрежа институција не обезбеђује ефикасан и синхронизован систем развоја и имплементације НОКС-а, као ни примену принципа социјалног партнерства. Успостављање посебних тела и институција доприноси обезбеђивању кључних функција НОКС. На стратешком нивоу управљања системом потребно је оснивање репрезентативног тела - *Савешта за НОКС*, које чине представници релевантних заинтересованих страна. Саветодавно тело овог типа требало би да обезбеди препоруке у области политика о процесу планирања и развоја људског потенцијала, у складу са релевантним јавним политикама у области целоживотног образовања, запошљавања, каријерног вођења и саветовања, регионалног/локалног развоја.

Детаљно дефинисање надлежности као и организација и састав *Савешта за НОКС* биће елаборирани и регулисани Законом о НОКС-у.

Ради осигурања квалитета, на свим аспектима развоја и имплементације НОКС-а, на оперативнотехничком нивоу, потребно је формирати *Агенцију за квалификације*, као и *секторску већа*. Иницијална идеја и правно упориште за оснивање и

³⁷ Институционална и функционална анализа развоја и имплементације Националног оквира квалификација у Србији, Пројекат „Подршка спровођењу Програма реформи политике и запошљавања и социјалне политике у Републици Србији са фокусом на политику запошљавања и повећања запошљивости младих“, МПНТР, СДЦ, 2016.

³⁸ Ibid

делимично за дефинисање надлежности ове агенције се налазе у Закону о основама система образовања и васпитања³⁹. На основу постојећег законског и институционалног оквира, као и спроведене функционалне анализе, произилазе следеће надлежности Агенције:

1. Разматрање иницијативе за увођење нових квалификација;
 2. Пружање стручне подршке секторском већу при изради предлога стандарда квалификације;
 3. Пружање административно-техничке подршке раду секторских већа;
 4. Вођење Регистра и старање о упису података у одговарајуће подрегистре на основу одлуке министарства надлежног за послове образовања;
 5. Разврставање и шифрирање квалификација према КЛАСНОКС систему;
 6. Признавање страних школских исправа;
 7. Врши поступак признавања стране високошколске исправе ради запошљавања (у даљем тексту: професионално признавање);
 8. Обавља прво вредновање страног студијског програма;
 9. Вођење евиденције о професионалном признавању у складу са овим и законом који уређује високо образовање
 10. Врши спољашњу проверу квалитета ЈПОА, једном у току петогодишњег трајања одобрења;
 11. На захтев министарства надлежног за образовање, даје извештај о испуњености услова у погледу плана и програма активности образовања одраслих, извођења програма и кадра;
 12. Припрема развојне пројекте, анализе и истраживања од значаја за развој квалификација;
 13. Прати и мери ефекте имплементације (нових) квалификација на запошљавање и целоживотно учење;
 14. Предлаже мере унапређивања осигурања квалитета у целокупном систему
- Секторска већа* су тела заснована на принципу социјалног партнерства. Кључна улога ових стручних тела је да кроз партнерство са Агенцијом утврде квалификације, неопходне за функционисање српске економије и друштва у целини. Секторско веће је тело засновано на принципу социјалног партнерства које на предлог Савета оснива Влада.

Влада именује чланове Секторског већа из области за коју се веће оснива на предлог:

- Привредне коморе Србије и репрезентативних удружења послодаваца из реда привредних субјеката из области за коју је формирано секторско веће;
- Струковних комора, односно удружења;
- Савета за стручно образовање и образовање одраслих, из реда стручњака из области образовања и образовања одраслих;
- Конференција универзитета и Конференција академија и високих школа а из реда наставника високошколских установа;
- Националне службе за запошљавање;
- Министарстава надлежних за: послове образовања, запошљавања и рада и делатности за коју се оснива секторско веће;
- Представници заједнице стручних школа;
- Репрезентативних гранских синдиката;
- и других релевантних институција, установа и организација.

За реализацију активности на конкретним квалификацијама Секторско веће може да предложи Агенцији да на његов предлог образује стручне тимове.

У процесу развоја и имплементације НОКС-а, основни задаци секторских већа су:

- анализа постојећих и утврђивање потребних квалификације у одређеном сектору;
- идентификовање квалификација које је потребно осавременити;
- идентификовање квалификација које више не одговарају потребама сектора;
- утврђивање предлога стандарда квалификација у оквиру сектора;
- давање мишљења о очекиваним исходима знања и вештина унутар сектора;
- промовисање дијалог а и непосредна сарадња између света рада и образовања;
- промовисање могућности за образовање, обуку и запошљавање унутар сектора;
- идентификовање могућности за обучавање одраслих унутар сектора;
- разматрање импликације националног оквира квалификација на квалификације унутар сектора;

³⁹ Члан 24а и 24б Закона, „Службени гласник РС”, број 72/2009, 52/2011, 55/2013, 35/2015 и 68/2015

- предлагање листе квалификација по нивоима и врстама које могу да се стичу признавањем претходног учења.

Надлежности Агенције за квалификације и секторских већа ће бити разрађене и регулисане у Закону о НОКС.

На основу спроведене институционалне и функционалне анализе, извршена је финансијска

анализа⁴⁰ увођења Националног оквира квалификације у Републици Србији, која подразумева постојеће стање и планирани развој. У оквиру ње, дате су одговарајуће препоруке, које ће бити коришћене за дефинисање начина и модела финансирања НОКС у оквиру Закона о НОКС-у.

⁴⁰ Национални оквир квалификација у Србији – Финансијски оквир, анализа и предлози, Београд, јул 2016, Пројекат „Подршка спровођењу Програма реформе политике запошљавања и социјалне политике у Републици Србији са фокусом на политику запошљавања и повећања запошљивости младих“, Подкомпонента 2: Подршка развоју Националног оквира квалификација и секторских већа.

ИЗВОРИ

1. Application of learning outcomes approaches across Europe, Luxembourg: *Publications office of the European Union*, CEDEFOP, 2016
2. Bloom, B. S.: *Taxonomy of Educational Objectives: Handbook I: Cognitive Domain*; David Mc Kay, New York, 1956.
3. Деспотовић, М.: *Развој курикулума у сѝручном образовању*, Београд, 2010.
4. *European Qualifications Framework Series: Note 5 A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area*, Bologna Working Group on Qualifications Frameworks, Ministry of Science, Technology and Innovation Denmark, 2005.
5. *Закон о Хрвајском квалификацијском оквиру*, Министарство знаности, образовања и спорта, 2013.
6. *Закон о националним сѝручним квалификацијама Црне Горе (предлој Закона)*, март 2009.
7. *Јединсѝвена номенклајѝура занимања*, Савремена администрација, Београд, 1990.
8. *Концептѝуални оквир “Израда сѝангарда за опшѝе средње образовање (за ѝмназије и опшѝе предмете у оквиру средњеѝ сѝручноѝ образовања)”*, В. Дафи ван Балком и Александар Бауцал (Пројекат ОКНИ)
9. Лазић, Ђ., Ристић, Б., Живковић, Р.: *Национални оквир квалификација за европску Србију*, Београд, 2007.
10. *Making better vocational qualifications – Vocational qualifications system reforms in ETF partner countries*, ETF, 2014.
11. *Национални оквир квалификација Србије*, Национални савет за високо образовање, април 2010; 2013.
12. *Национални оквир квалификација у Србији - Систем националних квалификација од првог до петог нивоа*, Министарство просвете, науке и технолошког развоја и Завод за унапређивање образовања и васпитања, 2013.
13. *Национална сѝрајѝеѝија запошљавања за период од 2011. до 2020. године*, Влада Републике Србије, 2011.
14. *Национална сѝрајѝеѝија Србије за присѝупање Европској унији*, Влада Републике Србије, 2005.
15. *Оцењивање засновано на компетенцијама*, Завод за унапређивање образовања и васпитања, 2013.
16. *Referencing National Qualifications Levels to the EQF*, Update 2013, European Commission, 2013.
17. *Recommendation of the european parliament and of the council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning*, Official Journal of the European Union (2006/962/EC), 2012.
18. *Recommendation of the european parliament and of the council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning*, Official Journal of the European Union (2008/C 111/01), 2008.
19. *Сѝрајѝеѝија и полиѝика развоја индусѝрије Републике Србије од 2011. до 2020. године*, Влада Републике Србије, 2011.
20. *Сѝрајѝеѝија каријерноѝ вођења и савеѝовања у Републици Србији*, Влада Републике Србије, 2011.
21. *Сѝрајѝеѝија развоја образовања у Србији до 2020. године*, Влада Републике Србије, 2012.
22. *Council recommendation of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning*, Official Journal of the European Union (2012/C 398/01), 2012.
23. *Унапређивање образовања и васпињања - Монографија*, Завод за унапређивање образовања и васпитања, 2014.
24. *The Bologna Declaration of 19 June 1999*, <http://www.ehea.info/cid100210/ministerial-conference-bologna-1999.html>

25. *ECTS Users' Guide 2015*, http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf
26. *The European Credit system for Vocational Education and Training (ECVET)*, https://ec.europa.eu/education/policy/vocational-policy/ecvet_en
27. *International Standard Classification of Education - ISCED 2011 и ISCED 2013-F*, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_Standard_Classification_of_Education_\(ISCED\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_Standard_Classification_of_Education_(ISCED))
28. *International Standard Classification of Occupations, International Labour Organization, 2008*, <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco08/>
29. *Quality assurance in vocational education and training (EQAVET)*, https://ec.europa.eu/education/policy/vocational-policy/eqavet_en
31. *Reports on the referencing of national qualifications frameworks to the EQF, EQF*, https://ec.europa.eu/ploteus/documentation#documentation_73

АНЕКСИ

Анекс 1 – Упоредивање нивоа квалификација и врста образовања

Анекс 2 - Спецификације нивоа квалификација

Анекс 3 - Критеријуми и процедуре за повезивање Националног оквира квалификација у Србији са Европским оквиром квалификација

Анекс 4 - ISCED 13-F -Класификација поља образовања и радног оспособљавања

Анекс 5 - Јавне исправе за стицање квалификација према нивоима и врстама образовања

Анекс 6 – Дијаграм тока осигурања квалитета за квалификације нивоа 1-5 и 6-8

Анекс 1. Упоредивање нивоа квалификација и врста образовања

Упоредна табела нивоа квалификација и врста образовања

НОКС НИВО	УПОРЕДНА ТАБЕЛА НИВОА КВАЛИФИКАЦИЈА И ВРСТА ОБРАЗОВАЊА		
	АКТУЕЛНА	ПРЕТХОДНА	
1.	<ul style="list-style-type: none"> Основно образовање и васпитање Основно образовање одраслих Основно музичко/балетско образовање 	<ul style="list-style-type: none"> Неквалификовани (НК) радник Први степен стручне спреме (1. ССС*) 	
2.	<ul style="list-style-type: none"> Стручно оспособљавање (1 година) Образовање за рад (2 године) Обучавање (120 – 360 сати обуке) 	<ul style="list-style-type: none"> Полуквалификовани (ПК) радник Други степен стручне спреме (2. ССС) 	
3.	<ul style="list-style-type: none"> Средње стручно образовање у трајању од три године Неформално образовање одраслих (мин 960 сати обуке) 	<ul style="list-style-type: none"> Квалификовани (КВ) радник Трећи степен стручне спреме (3. ССС) 	
4.	<ul style="list-style-type: none"> Средње образовање у трајању од четири године (стручно, уметничко, гимназијско) 	<ul style="list-style-type: none"> Четврти степен стручне спреме (4. ССС) 	
5.	<ul style="list-style-type: none"> Мајсторско и специјалистичко образовање 	<ul style="list-style-type: none"> Висококвалификовани (ВКВ) радник Пети степен стручне спреме (5. ССС) 	
6.	6.1	<ul style="list-style-type: none"> Основне академске студије(ОАС, 180 ЕСПБ) Основне струковне студије (ОСС, 180 ЕСПБ) 	<ul style="list-style-type: none"> Више образовање у трајању од две до три године студија (6.1 ССС) Први степен факултета (до 2005. године, 6.1 ССС)
	6.2	<ul style="list-style-type: none"> Основне академске студије(ОАС, 240) Специјалистичке струковне студије (ССС, 180+60 ЕСПБ) 	<ul style="list-style-type: none"> Више образовање са специјализацијом у трајању до годину дана (6.2 ССС)
7.	7.1	<ul style="list-style-type: none"> Интегрисане академске студије (ИАС, макс. 360 ЕСПБ) Мастер академске студије (МАС,180+120 или 240+60 ЕСПБ) Мастер струковне студије (МСС, 120 ЕСПБ) 	<ul style="list-style-type: none"> Основне (дипломске) студије у трајању од четири до шест година (до 2005. године, 7.1 ССС) Специјалистичке струковне студије, други степен (ССС, 180+60 ЕСПБ)
	7.2	<ul style="list-style-type: none"> Специјалистичке академске студије (САС, 60 ЕСПБ) 	<ul style="list-style-type: none"> Магистарске студије у трајању од две године (до 2005. године, 7.2 ССС) Специјалистичке студије у трајању од једне до две године (до 2005. године, 7.2 ССС) Специјализација у здравству у трајању од две до шест година Суб-специјализација у здравству у трајању од једне године
8.	<ul style="list-style-type: none"> Докторске студије (ДС, 180 ЕСПБ) 	<ul style="list-style-type: none"> Докторат наука (до 2005. године, 8. ССС) 	

Анекс 2. Спецификације нивоа квалификација

Кључни елементи који дефинишу ниво квалификације (дескриптори, врсте, предуслови, обим, вертикална проходност, јавна исправа) приказани су, појединачно за сваки ниво од 1 до 8, у предстојећим табелама (Табеле 1 – 10):

Табела 1: Квалификације нивоа 1

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује основна општа знања која омогућују даље учење
		Вештине	Примењује вештине потребне за обављање једноставних предвидивих задатака
		Способности и ставови	Обавља задатке или учи према једноставним усменим и писаним упутствима, уз непосредни надзор

	Начин стицања	Формално образовање	Неформално образовање	Признавање претходног учења (ППУ)
СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Предуслови	Припремни предшколски програм		
	Трајање програма	Осам година за редовну популацију или три године за одрасле		
	Исправа	Сведочансто о завршеном основном образовању и васпитању; Уверење о обављеном завршном испиту у основном образовању и васпитању		
	Вертикална проходност	Стицање квалификације трећег или четвртог нивоа кроз формално образовање Стицање квалификације другог или трећег нивоа кроз неформално образовање или ППУ		
	Пример	Основно образовање и васпитање; Основно образовање одраслих; Основно музичко/балетско образовање		

Табела 2: Квалификације нивоа 2

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује општа и стручна знања о чињеницама и основним принципима потребним за рад и/или учење
		Вештине	Примењује вештине потребне за обављање мање сложених, унапред утврђених оперативних послова; Рукује алатима и машинама уз детаљна техничка упутства користећи прописане материјале за рад
		Способности и ставови	Примењује вештине потребне за обављање мање сложених, унапред утврђених оперативних послова; Рукује алатима и машинама уз детаљна техничка упутства користећи прописане материјале за рад

	Начин стицања	Формално образовање	Неформално образовање	Признавање претходног учења (ППУ)
СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Предуслови	Основно образовање и васпитање; Обављен завршни испит у основном образовању и васпитању	Основном образовању и васпитању	Основно образовање и две године одговарајућег радног искуства
	Трајање програма	Стручно оспособљавање до 1 године; Образовање за рад – 2 год	Обука – 120 до 360 сати	
	Исправа	Уверење о положеном испиту за стручну оспособљеност; Диплома о стеченом образовању за рад у трајању од две године	Уверење о делимично оствареном стандарду стручних компетенција; Сертификат о оствареном стандарду стручних компетенција; Сертификат о оствареном стандарду квалификације у целини	
	Вертикална проходност	Стицање квалификације трећег нивоа (кроз неформално образовање или ППУ)		
	Пример	Ратар - повртар	Органски произвођач лековитог биља – невена и аниса	

Табела 3: Квалификације нивоа 3

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује општа и стручна знања о чињеницама, основним принципима и процесима потребним за рад и/или учење
		Вештине	Примењује вештине потребне за обављање средње сложених, разноврсних, повремено нестандартних оперативних послова. Прикупља и врши избор релевантних информација; Рукује специјализованом опремом, машинама и постројењима користећи различите материјале
		Способности и ставови	Обавља послове самостално у складу са техничко-технолошким процедурама; Организује сопствени рад и/или рад других; Одговорно је за примену процедура и средстава сопственог рада; Предузимљив је у раду

	Начин стицања	Формално образовање	Неформално образовање	Признавање претходног учења (ППУ)
СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Предуслови	Основно образовање и васпитање Обављен завршни испит у основном образовању и васпитању	Основно образовање и васпитање или квалификација другог НОКС нивоа	Основно образовање и пет година одговарајућег радног искуства
	Трајање програма	Три године или две године за одрасле	Обука – 960 сати	
	Исправа	Диплома о стеченом средњем образовању у трајању од три године; Додатак дипломи: Уверење о положеним испитима у оквиру савладаног програма за образовни профил	Сертификат о оствареном стандарду кључних компетенција за општеобразовни део средњег стручног образовања одраслих; Уверење о делимично оствареном стандарду стручних компетенција; Сертификат о оствареном стандарду стручних компетенција; Сертификат о оствареном стандарду квалификације у целини	
	Вертикална проходност	Стицање квалификације четвртог нивоа (доквалификација) или квалификације петог нивоа		
	Пример	Пекар	Пекар	

Табела 4: Квалификације нивоа 4

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује систематизована и целовита знања потребна за рад и/или учење
		Вештине	Примењује вештине потребне за обављање сложених, разноврсних, учестало нестандартних послова користећи различите методе и технике; Врши критички одабир релевантних информација прикупљених из различитих извора ради примене у раду или учењу; Рукује различитом опремом, машинама и постројењима користећи различите материјале
		Способности и ставови	Обавља послове самостално, уз повремене консултације; Организује и контролише сопствени рад и/или рад мање групе. Уочава проблеме и учествује у њиховом решавању; Одговоран је за избор поступака и средстава за сопствени рад и/или рад других

	Начин стицања	Формално образовање	Неформално образовање	Признавање претходног учења (ППУ)
СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Предуслови	Основно образовање и васпитање; Обављен завршни испит у основном образовању и васпитању; За музичко, балетско, уметничко и специјализоване гимназије- положен пријемни испит за проверу изузетних способности; Завршено трогодишње средње образовање и васпитање (за доквалификацију)	Завршено четворогодишње образовање и васпитање (за преквалификацију)	Завршено трогодишње и стечено радно искуство од две године (за доквалификацију); Завршено четворогодишње образовање и васпитање и стечено радно искуство од две године (за преквалификацију).
	Трајање програма	Четири године или три године за одрасле		
	Исправа	Диплома о средњем образовању у трајању од четири године; Додатак дипломи: Уверење о положеним испитима у оквиру савладаног програма за образовни профил	Сертификат	Сертификат
	Вертикална проходност	Стицање квалификације петог нивоа – специјализације; Стицање квалификације шестог (ОСС, ОАС) или седмог нивоа (ИАС)	Стицање квалификације петог нивоа	Стицање квалификације петог нивоа
	Пример	Прехрамбени техничар		

Табела 5: Квалификације нивоа 5

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује специјализована стручна знања потребна за рад
		Вештине	Примењује вештине потребне за обављање сложених, специфичних и углавном нестандартних послова који захтевају учествовање у креирању нових решења; Рукује специјализованом опремом, машинама и постројењима користећи различите материјале
		Способности и ставови	Примењује вештине потребне за обављање сложених, специфичних и углавном нестандартних послова који захтевају учествовање у креирању нових решења; Рукује специјализованом опремом, машинама и постројењима користећи различите материјале

	Начин стицања	Формално образовање	Неформално образовање	Признавање претходног учења (ППУ)
СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Предуслови	Средње стручно образовање и васпитање у трајању три или четири године и најмање две године одговарајућег радног искуства	Средње стручно образовање и васпитање у трајању четири године и најмање две године одговарајућег радног искуства	Средње стручно образовање и васпитање у трајању четири године и пет година одговарајућег радног искуства
	Трајање програма	1 до 2 године	6 месеци до 1 године	
	Исправа	Уверење о положеном специјалистичком испиту; Мајсторско писмо	Сертификат	Сертификат
	Вертикална проходност	—		
	Пример	Пекар – специјалиста		

Табела 6: Квалификације нивоа 6.1

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује напредна академска и/или стручна знања која се односе на теорије, принципе и процесе укључујући вредновање, критичко разумевање и примену у области учења и/или рада
		Вештине	Решава сложене проблеме у области учења и/или рада у стандардним условима; Примењује вештине успешне комуникације у интеракцији и сарадњи са другима из различитих друштвених група; Користи опрему, инструменте и уређаје релевантне за област учења и/или рада
		Способности и ставови	Предузимљив је у решавању проблема у стандардним условима. Води сложене пројекте самостално и са пуном одговорношћу; Примењује етичке стандарде своје професије; Организује, контролише и обучава друге за рад; Анализира и вреднује различите концепте, моделе и принципе теорије и праксе; Испољава позитиван однос према значају целоживотног учења у личном и професионалном развоју

	Начин стицања	Формално образовање	Неформално образовање	Признавање претходног учења (ППУ)
СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Предуслови	Завршена средња школа у трајању од 4 године Положена матура		
	Трајање програма	180 ЕСПБ (ОСС, ОАС)		
	Исправа	Диплома и додатак дипломи		
	Вертикална проходност	Стицање квалификације нивоа 6.2 и 7 кроз формално образовање		
	Пример	Струковни инжењер информационих технологија		

Табела 7: Квалификације нивоа 6.2

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује напредна академска и/или стручна знања која се односе на теорије, принципе и процесе укључујући вредновање, критичко разумевање и примену у области учења и/или рада
		Вештине	Решава сложене проблеме у области учења и/или рада у нестандартним условима; Примењује вештине успешне комуникације у интеракцији и сарадњи са другима из различитих друштвених група; Користи опрему, инструменте и уређаје релевантне за област учења и/или рада
		Способности и ставови	Предузимљив је у решавању проблема у нестандартним условима. Води сложене пројекте самостално и са пуном одговорношћу; Примењује етичке стандарде своје професије; Организује, контролише и обучава друге за рад; Анализира и вреднује различите концепте, моделе и принципе теорије и праксе унапређујући постојећу праксу; Испољава позитиван однос према значају целоживотног учења у личном и професионалном развоју

	Начин стицања	Формално образовање	Неформално образовање	Признавање претходног учења (ППУ)
СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Предуслови	Завршена средња школа у трајању од 4 године и Положена матура или Стечена квалификација нивоа 6.1		
	Трајање програма	240 ЕСПБ (ОАС) 60 ЕСПБ (ССС)		
	Исправа	Диплома и додаток дипломи		
	Вертикална проходност	Стицање квалификације нивоа 7.1 кроз формално образовање		
	Пример	Дипломирани социолог		

Табела 8: Квалификације нивоа 7.1

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује високо специјализована академска и/или стручна знања која се односе на теорије и принципе; процесе укључујући вредновање, критичко разумевање и примену у области учења и/или рада
		Вештине	Решава сложене проблеме на иновативан начин који доприноси развоју у области учења и/или рада; Управља и води сложену комуникацију, интеракцију и сарадњу са другима из различитих друштвених група; Примењује сложене методе, инструменте и уређаје релевантне за област учења и/или рада
		Способности и ставови	Делује предузетнички и преузима руководеће послове; Самостално и са пуном одговорношћу води најсложеније пројекте; Планира и реализује научна и/или примењена истраживања; Контролише рад и вреднује резултате других ради унапређивања постојеће праксе

	Начин стицања	Формално образовање	Неформално образовање	Признавање претходног учења (ППУ)
СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Предуслови	Завршена средња школа у трајању од 4 године и Положена матура или Сечена квалификација нивоа 6.1		
	Трајање програма	300 – 360 ЕСПБ (ИМАС) или 60-120 ЕСПБ (МАС) 120 ЕСПБ (МСС)		
	Исправа	Диплома и додаток дипломи		
	Вертикална проходност	Стицање академске квалификације нивоа 7.2 односно 8 кроз формално образовање		
	Пример	Мастер инжењер електротехнике и рачунарства за електроенергетику		

Табела 9: Квалификације нивоа 7.2

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује уско специјализована академска знања која се односе на теорије и принципе; процесе укључујући вредновање, критичко разумевање и примену у области учења и/или рада
		Вештине	Решава сложене проблеме на иновативан начин који доприноси развоју у области рада; Управља и води сложену комуникацију, интеракцију и сарадњу са другима из различитих друштвених група; Примењује сложене методе, инструменте и уређаје релевантне за област учења и/или рада
		Способности и ставови	Делује предузетнички и преузима руководеће послове; Самостално и са пуном одговорношћу води најсложеније пројекте; Контролише рад и вреднује резултате других ради унапређивања постојеће праксе

	Начин стицања	Формално образовање	Неформално образовање	Признавање претходног учења (ППУ)
СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Предуслови	Стечена квалификација нивоа 7.1		
	Трајање програма	Минимално 60 ЕСПБ		
	Исправа	Диплома и додатак дипломи		
	Вертикална проходност	Стицање академске квалификације нивоа 8 кроз формално образовање		
	Пример	Специјалиста биолог		

Табела 10: Квалификације нивоа 8

ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА	Дескриптори нивоа	Знање	Поседује врхунска теоријска и практична знања потребна за критичку анализу и оригинална истраживања у фундаменталним и примењеним областима науке са сврхом проширивања и редефинисања постојећих знања, науке или области рада
		Вештине	Примењује напредне и специјализоване вештине и технике потребне за решавање кључних проблема у истраживању и за проширивање и редефинисање постојећег знања или области рада; Примењује вештине комуникације за објашњавање и критику теорија, методологија и закључака, као и представљање резултата истраживања у односу на међународне стандарде и научну заједницу; Развија нове алате, инструменте и уређаје релевантне за област науке и рада
		Способности и ставови	Самостално вреднује савремене резултате и достигнућа у циљу унапређења постојећих, и стварања нових модела, концепата, идеја и теорија; Испољава иновативност, научни и професионални интегритет и преданост развоју нових идеја и/или процеса који су у средишту контекста рада или науке, кроз принцип самовредовања свога рада и достигнућа; Дизајнира, анализира и имплементира истраживања која чине значајан и оригинални допринос општем знању и/или професионалној пракси; Управља интердисциплинарним и мултидисциплинарним пројектима; Способан је да самостално покрене националну и интернационалну сарадњу у науци и развоју

	Начин стицања	Формално образовање	Неформално образовање	Признавање претходног учења (ППУ)
СИСТЕМ КВАЛИФИКАЦИЈА	Предуслови	Стечена квалификација нивоа 7.1		
	Трајање програма	180 ЕСПБ		
	Исправа	Диплома и додатак дипломи		
	Вертикална проходност	—		
	Пример	Доктор наука- електротехника и рачунарство		

Анекс 3. Критеријуми и процедуре за повезивање Националног оквира квалификација у Србији са Европским оквиром квалификација:

1. Одговорности и/или надлежности релевантних националних тела у процесу повезивања, укључујући и Националну координациону тачку, јасно су утврђене и објављене од стране надлежног државног органа;
2. Постоји јасна и доказива веза између нивоа квалификација у националном оквиру или систему квалификација и описа (дескриптора) нивоа Европског оквира квалификација;
3. Национални оквир или систем квалификација и његове квалификације заснивају се на принципу исхода учења и повезанису са механизмима за валидацију неформалног и информалног учења као и са системима кредитног вредновања, уколико постоје;
4. Процедуре за укључивање квалификација у национални оквир квалификација или за описивање места које квалификације заузимају у националном систему квалификација су транспарентне;
5. Национални систем(и) за осигурање квалитета у образовању и обучавању упућује (у) на национални оквир или систем квалификација и задовољава(ју) релевантна европсканачела и смернице;
6. Процес повезивања подразумева потврђену сагласност одговарајућих тела надлежних за осигурање квалитета;
7. У процесу повезивања учествују међународни стручњаци;
8. Надлежно национално тело односно тела сертифиције(у) повезивање националног оквира или система квалификација са ЕОК-ом. Надлежна национална тела, укључујући и Националну координациону тачку, објављују један свеобухватни извештај и одвојено приказују испуњеност сваког критеријума;
9. Званична платформа ЕОК-а садржи јавни списак држава чланица које су потврдиле да су обавиле процес повезивања, уз линкове ка сачињеним извештајима о повезивању;
10. После завршетка процеса повезивања, у складу са временским оквиром који је утврђен у Препоруци, сви нови сертификати, дипломе, додаци дипломама и Europass документи о квалификацијама, издати од стране надлежних тела, садрже јасно упућивање везе са одговарајућим нивоом Европског оквира квалификација, а на начин који је дефинисан националним системом квалификација.

Анекс 4. КЛАСНОКС класификација сектора образовања и оспособљавања:

	Сектор	Ужи сектор		Подсектор	
0	Општи програми и квалификације	001	Општи програми и квалификације	0011	Општи програми и квалификације
		002	Језичка и нумеричка писменост	0021	Језичка и нумеричка писменост
		003	Лични развој	0031	Лични развој
1	Образовање	011	Образовање	0111	Наука о образовању
				0112	Образовање васпитача у предшколским установама
				0113	Образовање настав. разредне наставе (учитеља)
				0114	Образовање наставника предметне наставе
2	Уметност	021	Уметност	0211	Аудио-визуалне технике и медијска продукција
				0212	Модни и индустријски дизајн и дизајн ентеријера
				0213	Ликовне уметности
				0214	Занатство
				0215	Музика и извођачке уметности
		022	Хуманистичке науке (без језика)	0221	Религија и теологија
				0222	Историја и археологија
				0223	Филозофија и етика
		023	Језици	0231	Учење језика
				0232	Књижевност и лингвистика
		3	Друштвене науке, новинарство и информатика	031	Друштвене науке и бихевиоралне науке
0312	Политичке науке и грађанска права				
0313	Психологија				
0314	Социологија и културолошке студије				
032	Новинарство и информисање			0321	Новинарство и извештавање
				0322	Библиотекарство, информатика и архивске студије
4	Бизнис, администрација и право	041	Бизнис и администрација	0411	Рачуноводство и порези
				0412	Финансије, банкарство и осигурање
				0413	Менаџмент и администрација
				0414	Маркетинг и рекламирање
				0415	Секретарско и канцеларијско пословање
				0416	Трговина на велико и мало
				0417	Радне вештине
		042	Право	0421	Право

	Сектор	Ужи сектор		Подсектор	
5	Природне науке, математика и статистика	051	Биологија и сродне науке	0511	Биологија
				0512	Биохемија
		052	Животна средина	0521	Наука о заштити животне средине
				0522	Природно окружење и живот у дивљини (природи)
		053	Физичке науке	0531	Хемија
				0532	Науке о Земљи
				0533	Физика
		054	Матеметика и статистика	0541	Математика
				0542	Статистика
		6	Информационе и комуникационе технологије	061	Информационе и комуникационе технологије (ИКТ)
0612	Базе података, дизајнирање мреже и администрација				
0613	Развој и анализа софтвера и апликација				
7	Инжењерство, производња и грађевинарство	071	Инжењерство и инжењерске гране	0711	Хемијско инжењерство и процеси
				0712	Технологија заштите околине
				0713	Електротехника и енергетика
				0714	Електроника и аутоматика
				0715	Машинство и обрада метала
				0716	Саобраћајно инжењерство (моторна возила, пловила и летилице)
		072	Производња и прерада	0721	Производња хране
				0722	Прерада материјала (стакло, папир, пластика и дрво)
				0723	Производња текстила и коже (одеће, обуће и предмета од коже)
				0724	Рударство и металургија
		073	Архитектура и грађевинарство	0731	Архитектура и урбанизам
				0732	Грађевинарство
8	Пољопривреда, шумарство, рибарство и ветерина	081	Пољопривреда	0811	Производња биља и узгој домаћих животиња
				0812	Хортикултура
		082	Шумарство	0821	Шумарство
		083	Рибарство	0831	Рибарство
		084	Ветерина	0841	Ветерина

	Сектор	Ужи сектор		Подсектор	
9	Здравство и социјална заштита	091	Здравство	0911	Стоматологија
				0912	Медицина
				0913	Медицинска нега и бабице
				0914	Технологије медицинске дијагностике и лечења
				0915	Терапија и рехабилитација
				0916	Фармација
				0917	Традиционална и комплементарна медицина и терапија
		092	Социјална заштита	0921	Брига о старим и одраслим лицима са инвалидитетом
				0922	Услуге бриге о деци и младима
				0923	Социјални рад и саветовање
10	Услуге	101	Личне услуге	1011	Услуге у домаћинству
				1012	Фризерске услуге и услуге улепшавања
				1013	Хотели, ресторани и кетеринг
				1014	Спортови
				1015	Путовања, туризам и слободно време
		102	Хигијена и здравствене услуге	1021	Комуналне услуге
				1022	Безбедност и заштита здравља на раду
		103	Услуге заштите	1031	Војска и одбрана
				1032	Заштита људи и имовине
		104	Транспортне услуге	1041	Транспортне услуге

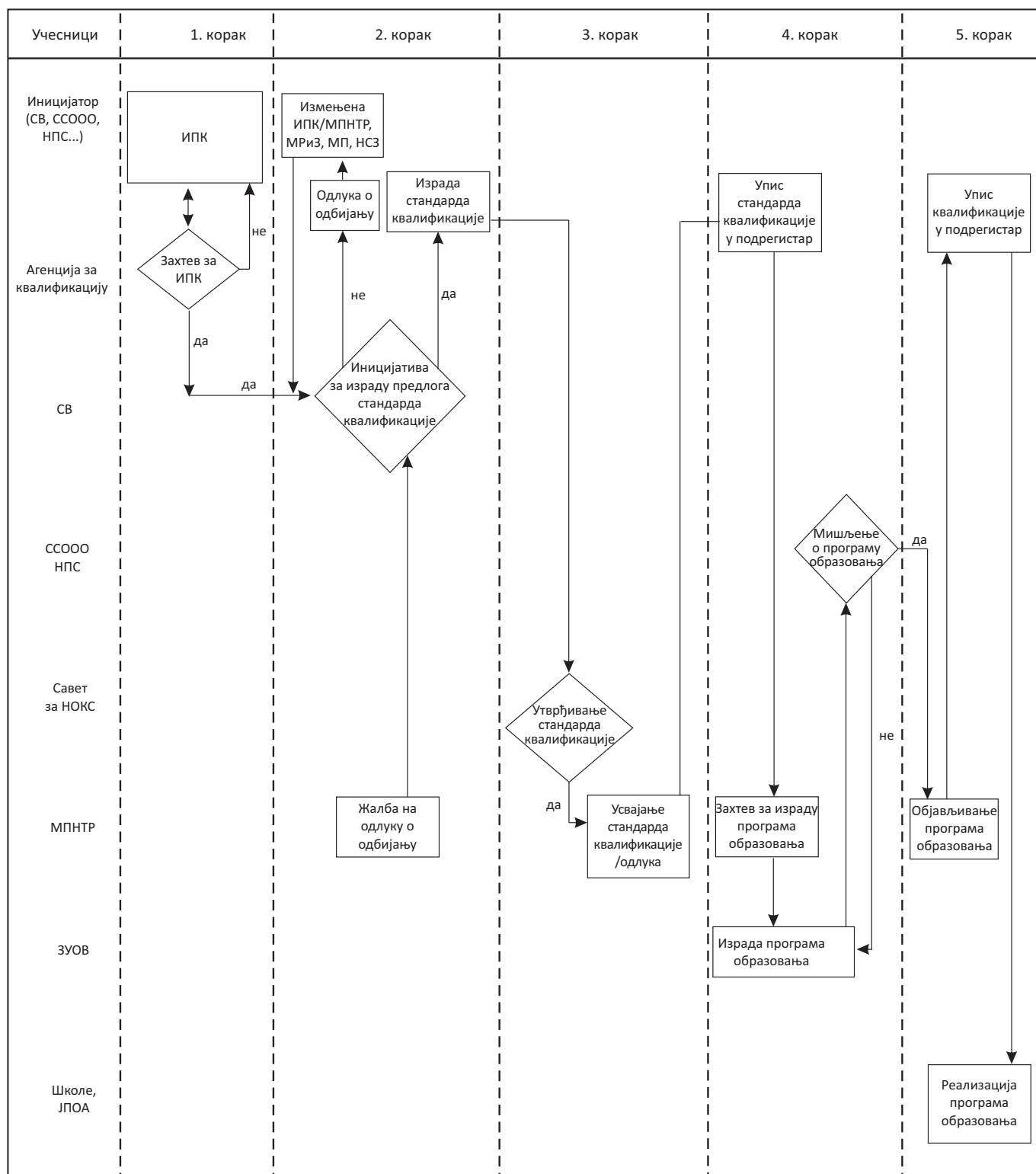
Анекс 5 - Јавне исправе за стицање квалификација према нивоима и врстама образовања

НОКС НИВО	ВРСТА ОБРАЗОВАЊА	ЈАВНА ИСПРАВА
1.	• Основно образовање и васпитање	<ul style="list-style-type: none"> • Сведочанство о завршеном основном образовању и васпитању • Уверење о обављеном завршном испиту у основном образовању и васпитању
	• Основно образовање одраслих	<ul style="list-style-type: none"> • Сведочанство о завршеном основном образовању и васпитању • Уверење о обављеном завршном испиту у основном образовању и васпитању
	• Основно музичко	• Сведочанство о завршеном основном музичком/ балетском образовању и васпитању
	• Основно балетско	• Сведочанство о завршеном основном музичком/ балетском образовању и васпитању
2.	• Стручно оспособљавање (1 година)	• Уверење о положеном испиту за стручну оспособљеност
	• Образовање за рад (2 године)	• Диплома
	• Обучавање (120 – 360 сати обуке)	• Сертификат о оствареном стандарду квалификације у целини
3.	• Средње стручно образовање (3 године)	• Диплома
	• Средње стручно образовање (3 године) засновани на стандарду квалификације	<ul style="list-style-type: none"> • Диплома • Уверење о положеним испитима у оквиру савладаног програма за образовни профил
	• Неформално образовање одраслих (мин 960 сати обуке)	• Сертификат о оствареном стандарду квалификације у целини
4.	• Средње образовање - стручно, уметничко, гимназијско (4 године)	• Диплома
	• Средње стручно образовање (4 године) засновано на стандарду квалификације	<ul style="list-style-type: none"> • Диплома • Уверење о положеним испитима у оквиру савладаног програма за образовни профил
5.	• Мајсторско и специјалистичко образовање	• Уверење о положеном специјалистичком испиту

НОКС НИВО		ВРСТА ОБРАЗОВАЊА	ЈАВНА ИСПРАВА
6.	6.1	• Основне струковне студије (ОСС, 180 ЕСПБ)	• Диплома • Додатак дипломи
		• Основне академске студије (ОАС, 180 ЕСПБ)	• Диплома • Додатак дипломи
	6.2	• Основне академске студије(ОАС, 240 ЕСПБ)	• Диплома • Додатак дипломи
		• Специјалистичке струковне студије (ССС, 180+60 ЕСПБ)	• Диплома • Додатак дипломи
7.	7.1	• Интегрисане мастер академске студије (ИМАС, макс. 360 ЕСПБ)	• Диплома • Додатак дипломи
		• Мастер академске студије (МАС, 180+120 или 240+60 ЕСПБ)	• Диплома • Додатак дипломи
		• Мастер струковне студије (МСС, 120 ЕСПБ)	• Диплома • Додатак дипломи
	7.2	• Специјалистичке академске студије (САС, 60 ЕСПБ)	• Диплома • Додатак дипломи
8.		• Докторске студије (ДС, 180 ЕСПБ)	• Диплома • Додатак дипломи

Анекс 6 – Дијаграм тока осигурања квалитета за квалификације нивоа 1-5 и 6-8

Слика 1. Дијаграм тока осигурања квалитета за квалификације нивоа 1-5

Слика 2. Дијаграм тока осигурања квалитета за квалификације нивоа 6-8

